

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY

DOROTTYA
vagyis
A DÁMÁK DIADALMA
A FÁRSÁNGON

Furcsa vitézi versezet négy könyvben

1798

*Vos etenim, iuvenes, animos geritis muliebres:
Illa virago viri - -*¹

Ennius

ELŐLJÁRÓ BESZÉDJE AZ ELŐBESZÉDNEK

Közönséges dolog az authoroknál, előljáró beszédet írni, de még közönségesebb az olvasóknál azt soha el nem olvasni.

Mind a kettőnek szintúgy okának kell lenni, mint annak, hogy a poéták ajánlólevelet írnak, a mecénások pedig nem is válaszolnak rá. Lássuk tehát mind a kettőnek az okát.

A *könyvíró* előbeszédet csinál, többnyire! ezen két okból: 1. vagy sokat akar magáról az olvasóval elhitetni, hogy ő ezt a munkáját ennyi s ennyi esztendő alatt, éjjeli, nappali munkával, szorgos hivatála mellett is, ennyi s ennyi hiteles íróból, szakadatlan elmélkedéssel s a többi dolgozta ki; ez Németországon charlatánságból, másutt igen csak kevélységből esik meg; 2. vagy alázza munkáját, csekélységét emlegeti, bocsánatért kunyorál, s mégis a végén haláruló kofa módra húzalkodik a rongyos lelkű *Zoilussal*; ez még nagyobb kevélység az elsőnél, de talám gyakorlottabb is. - Ami engem illet, *Nihil mihi arrego, quamquam nec derogo quidquam*: nem is hánytatom magamat, mert az hiúság! de nem is alázom ám, mert az meg alacsonyosság!

Az *olvasó* elfordítja az előbeszédet, mert: 1. vagy megúnta már az említett két hibával rakva lévő praefatiókat; 2. vagy szükségtelennek tartja az udvaron való bemenetelt, mikor az ember a kert alatt is elkerülhet s az ablakon is beszélhet. - Még aki ráveti is fejét az előbeszéd olvasására, beléunatkozik; mert az többnyire mind tanítói, atyai vagy audienciás tónuson vagyon írva s többnyire mind egy a foglalatja.

Ezen az okon én minden előbeszédemben kettőt csináltam: 1. valamelly interesszaló materiáról való értekezést iktattam belé; 2. nevetséges, csípős és eleven beszédbe öltöztettem, hogy amaz az értelmet, ez pedig az érző elmét mulattassa, s az olvasó ne állhassa meg, hogy előbeszédemen végig ne menjen; amidőn osztán mind énrám, mind órá az a jó háromlik, hogy munkámat abból a szempontból fogja nézni, amiből én óhajtom. -

Ez a *kültornác*, mellyben annyit végeztünk, hogy hosszas és néhol szatirai előbeszédjeimen többé, jámbor magyarom! meg nem ütközzöl. Most menj bé az *előházba*; ott bővebb discursusra várattatol. - Múlasd ki ott magadat; rakd le ott kritikuspálcádat, filozófus köpönyegedet, teológus süvegedet: és akkor szívesen lát, magában, a *szalában*, *Dorottya* és az egész fársáangi kompánia. Magamat ajánlom!

¹ Mert hiszen asszonyi szív rejtőzik bennetek, ifjak:
S férfiszívű ez a szív.

ELŐBESZÉD

Minden mondanivalók között legelsőnek tartottam, hogy ennek a versezetnek, mely a maga nemében magyar nyelvünkön első próba, eredetét, okát és alkalmatosságát előadjam.

Somogy vármegyében lakám 1799-ben, és szerencsém vala sok vidám házaknál esméretségben lenni. Előhozódtunk együtt-másutt az időjárásról, a télről, a fejr vagy fekete karácsonról, s több effélékről, amik a mindennapi beszélgetésnek vagy kezdete, vagy pótolói szoktak lenni. Illen intermezzo ritkán esett meg, kivált ha vegyes vólt a társaság, hogy elő ne jött volna a *fársáng*. Látám, hogy erről kivált a szépnembéliek nem éppen tudnak részvétel nélkül szóllani: látám, hogy nagyrészt sajnálkoztak, hogy olly rövid időt szabott kalendáriumjok az országos bohóskodásra; láték *modelleket* a Dorottyára, de amelly modellek itt is csak ollyanok valának, mint mindazokban a tartományokban, amellyekre szóllott a régi lőcsei kalendárium. Azonnal feltevém magamban, hogy amit egy vagy más személyben nemcsak akkor, hanem életemnek megrendült napjaiban, nemcsak Somogyban, hanem akárhol is valaha láttam horáciusi sóra valót, azt egy (a maga nemében gondoltatva) tökéletes ideálban költőképpen előadom. - Így kerekedett *Dorottya*.

Ennek a képzelt személynek munkálkodást is (actio, Handlung) kívántam adni, hogy az interesséjét a versezetnek azzal is neveljem. Erre a célomra azt költöttem, hogy az én Dorottyám nemcsak szívében, hanem személyesen is kikél a Fársáng ellen, akit szinte úgy felvettem ideális személynek. És ez a *Carnevál*.

De mi lett volna belőle, ha az én két ideálom egymás ellen feltámadván, egy kurta duellumra ment volna ki köztök a dolog? Nem lett volna az egész mesézetnek kifejlődése (evolutio fabulae) igen együgyű? Vagy Dorottya kisasszony kikarmolta volna Carnevál úrnak mind a két szemét, vagy ez az úr ölon kapta volna a tisztos mamzelt s úgy vágta volna a hófűvásba, hogy -

Kellett hát tennem mellékszemélyeket, mellékképeket s epizodákat. Így a mesézet is tarkább, a *csomó* is többszeres, a kibontása is tartóztatóbb lett. Belékeveredtek a dologba majd minden dámák a Dorottya részire, s majd minden gavallérok a Carneváléra: sőt hogy a epopoeában annyira kedvellett *machinák* is, az álmélkodásnak nagyobbítására, mely a vitézi versezetnek fő célja és vége, ki ne maradjanak, részt vettek a történetben Éris, Fáma, Vénus s a többi. Illyen móddal formálódott osztán egy magános gondolatból *egész költemény*, melynek továbbá egyéb híjja nem vólt, hanem hogy képekkel, festésekkel, beszédekkel s több effélékkel színt és erőnt nyervén magának, versekbe öntetessék.

Nem hisztória hát ez; annyival inkább nem pasquillus, mely élő vagy meghólt individuumokat sértegetne: sőt nem is szatíra, noha ez utolsónak tulajdonból, valamint minden comicum poéma a világon, egy kis lelket kölcsönöz magának. - Semmi magános történet (az egy fársángról való diskurszuson kívül, amit az elébb már említék) nem adott erre alkalmatosságot vagy matériát. Még annyi valóság sem vetett ennek a költeménynek csak akkora talpot is, mint amennyin fundálódott akár a Tassoni Elragadtatott Vedre, akár a Boileau Pulpitussa, akár a Pope Ellopott Vuklija.

Három dolgot találhatnak az olvasók egész versezetemben ollyat, amiből a valósággal megtörtént históriára gyanút csinálhatnának. - Az *első* ez, hogy az idő, amikor a fársángi állapotok estek, a poéma meneteléből nyilván kijön. De azt én nem is tagadom, hogy 1799-ben írtam, s a dolgokat is arra a téltre költöttem. Akkor-idén vólt a fársáng - ó, szomorú folyása az esztendőnek! - ollyan kurta, mint a Vigano leányinak a derekok. De azon a télen esett-é afféle bál vagy efféle história, amit nékem csupán csak versekbe kellett volna minden költői tehetség nélkül foglalnom? arról szóljanak az egész táncoló publikumnak mind a két renden lévő érdemes tagjai.

Második az, hogy a tartomány, a helység, sőt a ház is praecise ki van téve, ahol a dorottyai intrigék estek. - „Somogyban! Kaposvárott! a herceg kastélyában! Mégis csak kellett ebben valaminek annak lenni. Hamissak a poéták! - Miért itt? és praecise itt? s nem másutt, egyébütt, akárhol? hanem itt, és praecise itt?...?” Kérem alázatosan: a Hold ugyan elég tágas lett volna, és ott az együgyűk állatása szerint Dávid hegedűlvén, nem lett volna szükség a toponári zsidókat is Pégazus szárnyain felforspontoltatni: de én földi s különösen nemzeti dolgokat kívántam írni, hogy némely nemzeti visszaéléseket inkább megróhassak. A földön kellett hát játékomnak nézőhelyét felütnöm és általan fogva nemzetemnek lakó-földén valahol.

Ha csupán az üres álmélkodás lett volna a fő célom; jutalmamat pedig abban helyhettem volna, hogy Szabadvölgyi úr ezt mondja költeményemre; „Ejnye no, az ilyen-amollyannak be gyöngy esze van! Ugyan no, hogy tud már ilyen átkozott portékákat kigondolni? Mi ördög -” vagy, hogy Háromlovy uram úgy elandalodjon rá, hogy egy pipa dohányja tízszer is elaludjék az olvasás közben, az asszonyság pedig a sok csuda képekkel majd minden éjjel véle álmodjék: már úgy bezzeg jöttek volna ám drágalátos scénák s a drágalátos scénákban gyönyörűnél is gyönyörűbb peripetiák. - - Csak vegye az emberi lélek méltó képzelőre! egy kies rézerdő, túl az óperencián - egy kerek erdő, melyben ezüstmadarak szóllanak - ez már valami: de abban osztán egy aranyvár, melly kokassarkantyún forog - már megmeg valamibb; hanem a tündér királykisasszony, akinek minden pillanatjára orientálsi gyöngyök peregnek - - hahó, ez már nem lári-fári! Hát még a szép királyfi, a gyémántbuzgánnyal, a tátos lóval? s több ilyen álmélkodásra méltó jelenések szinte az akastyányi hegyig, melly ötven mérföldről, az egy erős griffmadaron kívül, mindent magához szippant? - - - Már ilyen istóriákat talám nyólc lovas debreceni szekérrel is lehetne a pesti vásárra vitetni, mint a lipsiaira a sok *Feengeschichtéket mit einem saubern Tittelkupfer*.² Már az efféle költemény nyalatná magát, mint a méz: de a szatira vajmi nyögve nyelő orvosság! -

Akárhogy legyen: énnékem hazámban kellett helyheztetnem a költeményt. Hogy pedig annak egész situációját *Somogy vármegyében* választottam, az nem azért esett, hogy a sokszor említésbe jött abusosokat ott találtam volna fel legjobban; éppen nem! Abban a nemes megyében, mellyre én mindenkor idyllimos elmerüléssel emlékezem, a barbarismusnak sincs helye, de a luxusnak vétkesebb neme verhetett még fészket. Nemesnek annak nemessei, mint mindenha valának, s teljesek a nemzeti buzgósággal. Egy *Széchenyi* provinciájában mit találhatna az ember szatiráraival? -

„Node kérem hát: csak kellett mégis valami okának lenni a Somogy választásában - ok nélkül csak a poéta sem csinál valamit” -

Sem több, sem kevesebb okom nem vólt, mint az, hogy akkor ott laktam. - Azomba, ha mindjárt Zágor vármegyét, vagy Berzence és Bodrog vármegyék közül akármelyiket választottam volna is scénául, csak fennmaradt volna az előbbi kérdés, hogy mit vétett Berzence vármegye s a többi? Csak olyan kérdés az, hogy múlató személyim közzé mért vittem muzsikálni *in specie* a toponári zsidókat és nem a keszthelyieket vagy nagykahiróiakat?

Harmadik, ami valamely igazságra való célozást gondoltatja, ez, hogy mind a gavallérok, mind a dámák közt olyan characterek, beszédek s környülállások találtnak, mellyek igen nagy praecisióra mutatnak. - Örülök, ha úgy van: sőt ha ezt sokaktól s kivált nagy bélátású olvasóktól hallom el találok bízni magamat.

² Tündérrege, szép rézmetszetű címlappal.

Minden szép tudományoknak és mesterségeknek, jelesen a poézisnak is, fő végek az ámulás (Täuschung); ha tudni illik eleven és természeti előadásunkkal az olvasó, szemlélő vagy hallgató képzelődését annyira elámíthatjuk, hogy azt a mi költött scénánkba vagy indulatunkba, mint valamely új világba, a maga reális situációjából általvarázsolhatjuk. Aki tehát azt hiszi, hogy az én poémámban leírt személyek lehetetlen, hogy valóságos és élő személyek ne vólnának, s hogy a tölem előadott történeteknek nem másoknak, hanem igazság után írottaknak kell lenniük; az, minden becsülettel (engedelmet kérek a technicus terminusról) - *elámúlt*; és én minden bizonnyal, legalább órá nézve - *poéta* vagyok.

Mert az egész nemes vármegyében mindazokat, valakiket esmérni s tőlök esmértetni szerencsém volt, tanúbizonyságul hívom, hogy az egész tartományban, a Balaton és a Dráva partjai közt egyetlenegy személyt sem találhatni, aki az én leírásommal és mesémmel megegyezne: tanúbizonyságul hívom a múzsákat, kicsinytől fogva nagyig, Cliótól fogva Urániáig mind a kilencet, - pedig kilenc dáma közt csak nehéz titkot tartani, - hogy az egész poémát mind magok diktálták, kit Csökölben, kit Hedrahelyen, amelly két faluban pedig, hogy mentségemre ezt is felhozzam, egy dámát sem találtam, akit ideálnak felvehettem volna; sőt a dáma név is olly idegen az ottvalóknál, hogy én egyiknek sem mernék ezzel a névvel tisztelkedni. - Más az, hogy én Kaposváron mindöszve is egyszer voltam, akkor is betegen és kúra kedvéért; a herceg kastélyában pedig sohasem voltam, és még annyit sem tudok róla, mint az Első Konzúlnak St. cloudi palotájáról.

„Hogy tudom hát mégis leírni?”

A Mátyás király palotájáról Füsüsne is tud beszélni valamit, ha járt valaha benne. - De poétának lenni éppen azt teszi egyiket, hogy költeni és képzelni tudjon az ember.

Legpraecisőbb látszik leírva lenni a Carnevál Kaposba való bémenetele, vagy az *Einzug*. - Ezt azután szúrtam belé, mikor már az egész poéma el volt készülve. Fényt és pompát akartam véle adni a történetnek, vévén az ideát a nagyméltóságú főispány ő excellentiájának béiktatásakor tett solennitásból, melly azelőtt való nyáron esett. De ha valaki az én fársángi colonnejaimnak vezérit az akkori vezér urakból akarná kiókumlálni: nem tudom, hogy találná fel a marcali osztályban madám Cserházynét? - Értene engem, akinek illik. - -

Egyébaránt, nem szükség apologizálnom: négy esztendő olta esméri sok úri rendű urak és asszonyságok ezt az én tréfa versemet; elégnék olvastam fel magam is némelly víg kompániákban, elégnék megvan kézírásban is. Mindenütt jó kedvvel fogadták, senki benne meg nem ütközött. Legnagyobb jutalmam egy-két kacaj volt; legnagyobb büntetésem pedig egy-két legyező-leggyentés. Ez egyik sem düjti el a tornyot: valamint maga sem az egész *Dorottya, vagy a dámák diadalma a Fárságon*; ha mindjárt még tízszer volna is írva négy könyvben.

Mégis képzelem, hogy találkozni fognak ollyan nénék, akik vagy itt, vagy amott megbotránkoznak vagy ebbe vagy amabba: szja, Lelkem! a hajlott időnek tulajdona a botorkázás, és bajos dolog a tárgyakat tistán és a magok formájában látni pápaszemen, vagy hogy a genus ellen ne hibázzak - mámaszemena -! Képzelem más oldalról azt is, hogy sok húgak mint fognak tetszeni magoknak, mikor a szép szemek, orcák, kezek, a szerelem diadalmi s több effélék fordulnak elő, hogy dagad győzni vágyó szívek, hogy futnak majd a tükörhöz, majd a toiletthez - s mit látnak? amaz elsáppadva kucsorog emennek liliomiért s rózsáiért. Te szegény tükör! és te könyörülő toilette! - Semmi: ez mindennapi dolog, az illyen a boldog culturához tartozik, és a világ magától megy. Ájúlnek a stucerek truppjai egy nimfa előtt, kire születtek sem a bába, sem édes mámikája nem nevetett; és a nimfa maga is kezdi hinni, hogy az ájulásig kifáinúlt nemes látogatók nem csapodárkodhatnak, s a jó tükör csak reggel hazudik. A Flórától kicifrázott párkák nyújtják vagy elmetszik a megbutúlt érzésűeknek életek fonalát; és a

salátának-önteni-való nyűttes románokból lepáriált levelek szinte ontják a temjénfűstöt a Kármin istenasszonynak...

De elég a szatirából. Folyóbeszédben hamarabb megneheztelnek azért, mint a versekben. - Azt mondanám az elébb, hogy ez a poéma nem szatira: most is azt mondom, hogy nem szatira ez a poéma.

„Mi hát?”

Epopoea comica.

„Mi?”

Poëma heroico-comicum.

„Micsoda?”

Már ez franciául is, olaszul is csak ilyenformán hangzik, tehát németül magyarázom - *komisches Heldengedicht*. Magyarul nem merem addig a nevét emlegetni, míg részenként okát nem adom. Hátralékszerűen kezdem fejtegetni.

Versezet. Már e' régen meg van téve annak, amire ő jó: hadd tégyen hát nálam is *carment* mint poéma költeményt; bárhogy kiáltsanak is, akiknek vagyon szájok, kedvek, idejek a kiáltásra. Superintendens Szilágyi olyan régen vette fel ezt a szót, s azolta olyan régen élünk vele minden ellenmondás nélkül, hogy ez a szó már praescibált.

Vitézi. Ezt jobban szeretem a bajnokinál a *heroicum* kitételére; noha nem ragaszkodom belé makacsul. Sem a vitéz, sem a bajnok nem teszi ki eléggé a hérózt: míg nem akarjuk. Egyezünk meg valamelyikben, s mindjárt hérós lesz akár a bajnok, akár a vitéz, - és csak azonn a becsületes úton, aminn a németek Heldje. Mi a valóságos hérós, és mi a heroicus cselekedet, s miben áll a heroicum poémának természete? az nem fársángi discursusba való. Írtam erről az *Árpád* név alatt írandó epopoeámnak rövid rajzolatjában és kritikájában, mely, reményem, nemsokára kijöhet. Addig a tudni kívánó olvasótól egy kevés várakozást kérek.

Furcsa. Ez nekem annyit tesz, mint *comicum*. Az *Árpádra* írott kritikámban ennek az elnevezésemnek is okát adom, s kérem, hogy akik benne meg találjanak ütközni, függesszék fel addig recensiójokat, míg az említett kritika közközre kerülhet. - Ott az epopoeának tudományját bővebben előadom: most csak arról szóllok egy keveset, millyen móddal kívántam légyen ezt a Dorottya nevű furcsa epopoeát annak formájához alkalmaztatni.

Magában a *vitézi epopoeában* már sok próbát tett hadi dolgokban gyönyörködő nemzetünk, mellyek között a belső érdemre nézve legderekabb *gróf Zrinyi Miklósnak*, ama szerencsétlen vadásznak, *Ádriai tenger Sirénája*, mellyel vitéz nagyatyjának, a Szigetvárbán elesett gr. Zrinyi Miklósnak tetteiről szerzett, és amellyet én, minthogy csak kevés és nem kapható régi rongyos exemplárban lappang a nagyobb könyvtárakban, szándékozom *Árpád* kidolgozása előtt históriai és aestheticus commentáriussal kiadni, ha az Isten egészségemnek s csendes életemnek kedvezend.

A közép vagy *bajnoki epopoeában* már nemcsak próbákat, hanem valósággal szerencsés csinálmányokat is mutathatunk anyai nyelvünkön.

A *furcsa epopoea* még az, amellyben egy-két fordítást ugyan magyarul is olvashatunk: de eredeti próbát még nem tettünk.

Ez az a *Dorottya*, mellyel én poétai literatúránknak ezt a hízáját bétölteni igyekeztem. - Ebben az actio vagy a munkálkodás, mellyet én a deák fabula után *mesézettnek* nevezek, egészen költött, amint már oda feljebb előadám; költöttek a személyek is, karakterestől együtt. Mivel pedig a költésnek fő törvénye a *verisimilitudo* (Wahrscheinlichkeit), azaz, hogy

a dologban semmi képtelenség ne legyen, s az olvasó képzelhesse, hogy az megtörténhetett: ezt a törvényt én is szemem előtt kívántam tartani. Hanem mivel a *comicum*nak természete megenged egy kis *nagyítást* (*Uebertreibung*), amely tisztességes fillentés a kómikus poétának célját s az ő munkájának bényomását hathatósabban segíti: én is néha ebből az okból a személyeknek egyes vonásait s a különös történeteket szaporítottam, halmaztam, nagyítottam, hogy így a festés elevenebb és béhatóbb legyen; de képtelenségre mégse fájúljon el.

Epopoeámnak meg kívántam adni az *aesthetica* *egységet* is, hogy a benne levő egy és simplex actiót az olvasó elméje egyszerre könnyen felvehesse és végig láthassa: melly actió, vagyis végbevitt cselekedet rövideden ebben áll: *Dorottya a maga leánytársaival, a rövid fársáng és a kevés menyegző miatt, Carnevál és az ifjak ellen hadat indít, és mikor már őket szinte meggyőzte, Vénus a dámáknak minden kívánságokat megígérvén, emezek eránt megbékélteti.*

Ezen fő actió mellé *epizodákat* is tettem, vagyis olyan melléktörténeteket, amellyek a főtörténetnek természetével megegyeznek és származásokat mintegy amattól kölcsönözik; s annak interesszét, béhatását s egész fényjét nevelik, segítik. Illyen episodium a többek között a kaposvári ebéd, a tánc, a lokajok és szobaleányok közt esett külső csata, melly utólsóval, mint valamely umbrával akartam a galánt csatának fényét felemelni. Ha pedig olvasóm alacsony történeteket s egy Gergő hajdú szájába illő szókat talál ebben az episodiumban: jusson eszébe, hogy a dramatikában is vagyon *niedercomisch*, *Possenspiel*, *opera buffa*, s holmi monodrama, duodrama s a többi. Lesz, aki ezekben több kedvet talál, mint Cithére pompás megjelenésében és oratiójában: lesz, akinek jólesik ez utolsót olvasni, nyomban mindjárt egy cselédházi scena után.

Az én szerzeményemnek *interesszéje* áll a nemzeti luxusnak és elkorcsosodásnak kigúnyolásában s ifjainknak és leányinknak csintalan, sőt sokszor pajzán mulatságaiknak megbüntetésében. - Mert aki azt gondolja, hogy a *comica* poézisnak célja (már az akár *epicus*, akár drámai, akár más kisebb darab legyen is) csak az olvasó mulattatására s nevettetésére irányoz: az, ítéletem szerént, hibázik. Bizonyára, valamint az egész poézisnak, úgy ennek is fő célja az emberi szív jó vagy rossz, nemes vagy erőtlen, okos vagy bohó vóltának előadása, melly által amazt lelkesíteni, ezt pedig helyre hozni iparkodik. Ezt a nemes célt pedig (kivált a sokaság eránt) nem holmi sikeretlen szentenciák, sem nem az iskolai száraz declamatiók éretik el az íróval; hanem a nézésre kitett példáknek s a munkálkodásba hozott érzéseknek és indulatoknak van az a béhatóbb erejek, melly által a műzsák boldogítóivá lésznek az emberi nemzet-ségnek.

Hogy pedig az említett fő célra jobban eljuthasson az *epica* poézis, és szebb formában bájолhassa bé magát az olvasó fantáziáján keresztül annak szívébe: több eszközöket is vett fel, mellyekkel én is igyekeztem élni. - Illyenek a *leírások*, a *képek*, mellyeknek a festés és jó elrendelés által nagy *aesthesis* erejek vagyon; illyenek a *hasonlítások* (similék), mellyek a történet előadásának elevenséget, gyönyörködtető tarkaságot és néha világosítást is szereznek.

Nálam a *comicum*nak *kútfeje* az, hogy a történetet, melly magában nevetséges, úgy adom elő, mint nagy és fontos dolgot; hogy a fontosság és az olvasónak interesszáltatása még nagyobb legyen, munkálkodó személyimnek sok gáncsot és akadályt szerzek céljaiknak elérésében: de az akadályokat utóljára egy váratlan eszköz által, sőt isteni közbenjárással hárítom el, hogy az addig várakozó s kételkedésbe tétetett olvasót a csomónak feloldása egyszerre lepje és nyugtassa meg. Ez neveli a *csudálatosságot* is, melly az epopoeának tulajdona, és amelly az én epikus versemben már a történetben magában is megvan, a *machinák* által pedig szaporíttatik. - Azt mondhatná valaki, hogy jobb lett volna a csomónak kifejtését magából a dologból s magok a munkálkodó személyek által tétetni meg: de egy az, hogy a dámáknak annyi praetensiójáról tenni emberi erőn feljúl vagyon, és csak a hatalmas cyprusi istenasszonynál

van az a bőség szarva, melyből mindnyáját ki lehessen elégíteni; más az, hogy a visszavonást is Éris csinálta, a megbékélést is istenasszonynak vólt illő véghezvinni.

Stilusomat szándékoztam céломhoz, a dologhoz és a személyekhez alkalmaztatni; és hogy epopoeám néha-néha drámai formát is végyen magának, s annálfogva még tarkább legyen, a scénák pedig jelenvalóbbá és érdeklőbbé legyenek: imitt-amott magokat beszéltetem a személyeket, mely az olvasónak úalmát is ébreszti. Vesse össze a figyelmetes ember Bordácsnak, Dorottyának, Rebekának, Opor-nak, Gergőnek és Vénusnak beszédjeit: reménylem, nem fogja azokat cél ellen valóknak vagy úalmas pótolékoknak tartani.

Egy szóval óhajtottam az epopoeának egész formáját, természetét és alkotását, a legjobb mustrák után, ebben a kis munkámban is követni. Amelly célból még a külső szokott módra is vigyáztam. Így példának okáért a poémának elején mindjárt kitésem a *matériát* röviden és világosan: hogy pedig az egy kevésbé sokat ígérő, magahányi és olyan *scriptor cyclicushoz illő*, az a comicumban elmehet, különben a valódi epopoeában szenvedhetetlen volna. Illyen comicum a *felkiáltás* is, vagy a segítségül való hívás a butelliához; más heroicomicus poéták más-más felkiáltásokat gondoltak; az én fársángi poémámhoz s annak foglatjához ez nem éppen alkalmatlan. Munkámat négy könyvekre osztottam; mely *felosztás* a történetnek és a poémának természetéből foly; nem is lehet az, akármely költeményben is, ok nélkül való. Ami utóljára a *versnemet* illeti: ha vitézi epopoeát írtam volna, a hexameterre esett volna a választásom; egy illyen populáris és csupán mulattató époszhoz jobbnak tartottam a szokott kettős strófákat.

Akárhogy ítéljen ezen első igyekezetem felől kedves nemzetem: én azzal nyugtatom meg magamat, hogy jobban szeretek középszerű originál lenni, mint első rangú fordító. - Adják az egek, hogy egész nyaláb remekek homályosítsák meg minél előbb ezt az én csekély próbatételemet!

Íráam Debrecenben, Febr. 6-ik napján, 1803.

ELSŐ KÖNYV EBÉDIG

Summaya. Mikippen az Carneval³ nagy pompával Kapos Várott be menvén, holoth is ebidöl vala és az Matricullat föll nittatia vala; kin a Dorotthia kis Azzonnak löön nagy buffulása.

Éneklek a Fársáng napjait s Dorottyát,
Ki látván a dámák bajos állapotját,
Carnevál s az ifjak ellen feltámada,
S diadalmat is nyert pártára únt hada.
Olly lármát, zerdülést, viadalt beszéllek,
Amillyet nem láttam, miolta csak élek,
Amillyet nem említ semmi istória,
Meg nem merne tenni maga a francia:
Miként insurgála amazon módjára
Egy nagy dámatábor Carnevál hadára.
Vajha méltóképpen le tudnám rajzolni,
Millyen vitézséggel tudtak ők harcolni,
S miket vittek véghez felforrott mérgekbe. -
Hát férhet illy harag angyali szívekbe?⁴
Igazán, hogy minden századnak a végén
Nagy dolgok esnek meg a föld kerekéségén! -

Fársángi jó borral habzó *butellia*!
Mellytől a múzsákban gyúl a fántázia,
Te tölts bé engemet élő spiritussal,
Hadd danoljak harcot én is Enniussal.
És te, *Nanét*, töllem szívességgel vedd el,
Ha munkámnak becset szerzek szép neveddel:
Legalább, ha könyvem végig nem olvasod,
Megpróbálhat'd rajta frizérozó vasod.⁵

Az örvendő *Fársáng* kiindúlt Budáról,
Túdósítást venni a magyar hazáról,
S lajstromba szedni az új menyecskéket,
Öszvejart sorjába minden vármegyéket.
Fejérvár és *Veszprém* csínos két vidéki
Teljes örömére szolgáltak önéki.
Majd *Szalának* keskeny, de kies csúcsánál

³ CARNEVÁL (Carnaval, Carnoval) olasz szó; teszi azokat a nagy fársángi maskarás bálokat s mulatságokat, amellyeket az olaszországi nagy városokban, kivált Velencében szoktak tartani. Tesz átaljában csak fársángot is. - Itt személynek vétetődik.

⁴ HÁT FÉRHET ILLY HARAG s a többi, Virgilnál: Tantaene animis coelistibus irae? [Hát ily harag élhet az égi szívekben? Vergilius: *Aeneis* I. 11.]

⁵ A FRIZÉROZÓ VASAT, mint sok olvasó nálam is jobban tudja, elébb holmi hányt-vetett papirosra próbálják meg, hogy nem éget-e nagyon? Ez is elég szerencséje sok szegény verseskönyvnek.

Általjött a jégen *Tihany* hegyfokánál,
S kiszállván Balaton *szántódi* révére,
Az áldott országba: *Somogyba* béérve.
Löllén egy stációt csinálván magának,
Igyekszett a *Lengyel* urak *Tóti*jának,⁶
Tótiból mint teljes kész lakadalomba,
Béhajtatott vígan a víg *Nagybajomba*,⁷
És ott ama magyar jószívű uraknál,
Kik közt hóltfélben is vidám szívvel laknál,
Kipihenvén magát, másnap késő reggel
Megindult *Kaposba* parádés sereggel,
Kapos fővárossa Somogy határának
S herceg *Eszterházy* dominiumának,
Melly az elmúlt nyáron felette örvendett,
Keblébe fogadván annyi úri rendet,
Kik a nagy *Széchenyi* főispánságának
Hallatlan pompával s fénnel udvarlának,
Kapos, hol másként is, igazságot tenni
A megye tisztjei öszve szoktak menni,
Kapos vólt a vidám Fárságnak is célja,
Hol szállásává lett a herceg kastélyja.

Itt nyúgodott ő meg. De bezzeg előre
Nem tudta, mi szélvész támad jövődre.
Sokszor hol öröme készülget az elme,
Ott lepi meg nem várt baja s veszedelme.
Sokszor torrá válik a víg lakadalom.
S a muzsikát ketté vágja a siralom.
Így járt a Fársáng is. - De míg még a' lenne,
Hogy e zűrzavarra Múzsám reá menne:
Előbb kell kezdenem elbeszélésemet. -
Fársángi víg humor! csiklándj fel engemet.

Dob- s trombitaszóval elhagyá már *Mérőt*⁸
A Fársáng, vivén sok vezetőt, kísérőt.
Ki szánon, ki lovon, ki csak gyalogjába,
Örömkurjantással siettek nyomába.
Kiki elővette legcifrább köntösét,
Hogy fitogtathassa magát, pénzét, őset.
Villog az ezüst kard s az arany paszomány.
Virágzani látszik töllök a tartomány,
A szépség angyali magyar szűz formába
Leszálltak az égből a földi szánkába.
Gyenge szívecskéik előre repesnek,

⁶ A tekintetes LENGYEL familia Tótiról, TÓTI pedig az említett familiáról nevezi magát, Somogy vármegyében.

⁷ Ez a NAGYBAJOM Somognak közepén esik, sok urak lakják, kivált lakták ezelőtt. Az odavaló víg társaságokról láss egy tréfás megjegyzést KORABINSZKY: *Lexikon von Ungarn* Articulus NAGYBAJOM.

⁸ KAPOSMÉRŐ, ahonnan nevezi magát a tekintetes Mérey familia, fekszik Kaposvárhoz félórányira.

Hogy még ma tört fognak vetni egy kegyesnek.
 Azért rendbe szedvén szemek s orcájokon,
 Ami csak bájoló s béható azokon,
 Köntöseikből is azt vették magokra,
 Ami jobban illik egy illy angyalokra,
 Szív-halászó hajok drágaköve s tője,
 Hószin nyakok s fülök aranyos függője,
 Rezgő billegéssel amidőn lengenek,
 Minden érző szívben reszketést szerzenek.
 A szép kantusoktól kirózsádzott szának
 Pompásabban diszló tavaszt nem kívánnak.
 A sok *slepp*, az *a' la Bonapárt* s *vigánó*
 A rakoncák között suhognak piánó. -
 „Álljatok meg! kedves angyalkák! álljatok!
 Ímé, egy poéta siet utánnatok,
 Szánkáitok nyomát lantolva késéri,
 Hogy társaságtokba vegyétek, azt kéri;
 Öröm-inneptekeket danolni kívánja:
 Aki rám nem hallgat, düljön fel a szánja!”
 Így szóllek hozzájuk. De rám nem hallgattak,
 S helyet valamellyik szánkában nem adtak.
 Én hát csak utánnok ballagék fáradtan,
 S ímé, a *Pégazus* előmbe lepattan.
 Felugram e szárnyas paripa hátára,
 Felettek repkedem *Mongolfir*⁹ módjára.
 A levegőégnek felsőbb országából
 Mindent pontról pontra láttam a szánkából.
 Ó, miket láttam én! ó, minket csudáltam!
 Kivált a *trompőzbe*¹⁰ ha lekukucsáltam.

Mint mikor a külső princek mulattára
 Udvari szánkázást csapat Pétervára¹¹
 És északnak minden szépsége pompáson
 Láttatik egynéhány szánkában summáson;
 Szibéria minden nyusztal, hermelinnel
 A cár udvarából kijön vegyes színnel;
 Az európai követek indulnak,
 Árktság dicsősségén csudálva bámúlnak:
 Illyen pompa vólt itt; ennek látására
 Illy csudálkozással bámúlt Kaposvára.

⁹ MONGOLFIER nevű francia találta fel Párisban 1783. a levegőégbeli hajót, mellyen azolta *Blanchard* úr, kiről az alábbi versekben szó lesz, sok ízben produkált, nevezetesen Bécsben is. - Olvashatni erről a híres makhináról a tiszteletes FÁBIÁN úr köznép számára kiadott *magyar Physicájában* [Veszprém 1803. n. 8.] a 75-77. lap.

¹⁰ EZ a TROMPŐZ, franciául *trompeuse*, magyarul *csali* ruha, olyan patyolatdomb, amellyet kebleikre az olyan dámák tesznek, akiknek nincs ott mit mutatni. Azt tartom, helyesen! - De, idővel, a módiból olyan fiatal és ép gráciák is felrakták, akiknek van mit mutatni. Már ez nem szinte olly helyesen!

¹¹ PÉTERVÁRA, Petersburg, Petropolis, az orosz császár lakvárosa, ahol pompás szánkázások tartatnak. Péterváradját hibásan hívják sokan Pétervárának. Ennek igaz neve Péter várad, Peterwardein, Petrováradinum.

Én pedig felettek az éther útjain
Úgy lebegék vala Pégazus szárnyain,
Mint midőn *Blanchárd* úr úszkált az áerben,
S egész Bécs bámúlva nézte a *Praterben*.

A lovak és szának öt osztályt tevének,
Öt járása szerint Somogy vármegyének.¹²
Vezette mindenik osztályt egy olly nemes,
Ki gavallér s illen fő rangra érdemes.
Bongorfi, egy dísze a magyar hazának,
Lovaglott előtte *Kapos* zászlójának.
Közép idejű ő, de a virgonc termet
És friss elme benne vigasságra termett.
Külömben is Bécsben s más külső országban
Eleget forgódott ő a nagyvilágban.
Vidám a nézése, módos a ruhája,
Cifra s cifrán lépked büszke paripája.
Marcali osztályját *Cserházy* vezette,
Ki e szép hivatalt meg is érdemlette,
Ha nézzük ruháját és deli termetét,
Régi őseivel tündöklő nemzetét. -
Fiatal ő, van egy szép kis felesége,
Ebben van őnéki fő gyönyörűsége;
Kinek cafrangozott hintó-szánja megett
Pompáson vezérli a lovas sereget.
Az *igali* népnek vezére vólt *Ecse*,
Kinek sokra nézve lehetett illy becse.
Ő a franc és német könyveket forgatta,
A szép assemblékat¹³ gyakran látogatta:
S ezzel olly tudományt szerzett ő magának,
Melly díszére lehet egy világfiának.
Még a lóhátról is játszik a dámákkal,
Múlattatván őket sok elmés tréfákkal.
A katonaságot viselt *Bordács*, *Sziget*
Lobogója előtt katonásan íget.
Torzonborz bajussza eléggé mutatja,
Hogy *Bordács* inkább *Márs*, mint *Vénus* magzatja.
De külömben, tudjuk, *Vénus* *Márst* kedveli:
Bordács is ezt sok nyers dámáknál felleli.
Tanúlt lova hortyog s ugrándoz alatta,
Ura száján pereg illyen-ollyan *atta*.
Szemővel, egy módos ifjú gavallérral
Babócsa érkezett gyönyörű manérral.
Szelíd vezetője ennek a *colonnak*
Csak most adott kezet egy szép kisasszonnak.
Mátkája portréját a mellyén viseli,

¹² ÖT szolgabírói JÁRÁSAI Somogy vármegyének ezek: *kaposi*, *marcali*, *igali*, *szigeti* és *babócsai*.

¹³ ASSEMBLÉ, átaljában gyűlés, gyülekezet; különösen mulató társaság a nagy városokban s udvarokban.

Szája mosolygással, szeme tűzzel teli,
Kardja briliáns, strikkolt a ruhája,
Kellemes lejtőt jár kisdéd paripája.

Öt fő vezetői hát ezek valának
A somogyi sereg öt fő osztályának,
Mindenik magával szép népet vezetett,
Melly zászlója alatt lóháton léptetett.
A meglett idejű urak a dámákkal
Körültök s utánok csúszkáltak szánkákkal,
Mellyekben mint annyi égnek szülöttei
Jöttek a Somogynak mosolygó szépei,
Kik közt a szép *Laura*, Szemőnek mátkája
Ollyan, mint Etelka, a világ csudája:
Képén olvashatni azt a boldogságot,
Amellyért kedvelli Szemő a világot.
Másik szánban *madám Cserházyné* vagyon,
Szép kis ifjasszonyosság, még fiatal nagyon.
A nagyvilág ötöt galántúl nevelte,
Mellyel természeti kellemét emelte.
Igéz, mikor játszik, bájol, mihelyt táncol,
Ha diskurál, minden szívet hozzáláncol.
Muzsika, hímvarrás, könyvek olvasása,
A finomabb érzés és erkölcs forrása
Édes versengésre ébresztették nemét,
Díszeltetvén benne a szépség érdemét. -
Úgy fénylett egy másik szánon *Amália*,
Mint a majoránnán szendergő grácia.
Azok a szépségek, kik véle valának,
Megannyi próbái voltak a hibának;
Ötöt úgy nézhetni, mint egy tökélettest,
Kinek minden ízén Vénus egy Vénust fest.
Mint midőn az éjnek setétes kárpitja
Bakacsin-szőnyegét kétfelé kinyitja,
A hajnal pirosuló orcája kiderül,
Atlác-felhőkbe szőtt kantusa szétterül:
Úgy leng kétfelőlről haja, mely fekete,
Úgy fénylik körüle rózsás tekintete,
Szeme két csillaga úgy derült ki erre,
Mintha két *Phosphorus*¹⁴ ragyogna egyszerre.
Mosolygó ajaki fejlődő rózsabimbók,
Mellyeken cukorra változik minden csók.
Hószín nyakán örv van, mint a gerlicének,
Gyengébb a harmatnál bőre szép kezének.
Pihegcsélő mellye domború két halma
A gyönyörűségnek szentelt aranyalma.

¹⁴ PHOSPHORUS, magyarul hajnalcsillag. Ez ama szép Vénus planéta, mely mikor estve jár fel, Hesperusnak, esthajnalcsillagnak mondatik.

De mit festem én azt, amit az isteni
Kéz is csak remekként akart teremteni?
Elég, hogy ő olyan, mint az a rózsaszál,
Melly a *Cipris*¹⁵ mellyén hasadófélben áll. -

Istenek! istennék! ugyan millyen zsinat,
Melly ennyire borzaszt mindent érző-inat?
Mi hármóniátlan láрма jön fülembe,
Mintha nyólc kugyafi zúgna egy verembe,
Vagy mintha az elfőtt kása poffangana? -
Ahá!... itt jön egy szán, s benne két vén zsana.
Beszéllnek magok közt, az ördög tudja mit,
Tán a szengelléri borsot¹⁶ vagy valamit.
Dorottya az egyik, az öreg kisasszon,
Ki méltó, hogy reá örök párta asszon:
Mert úgyis már akkor viselt aggkoszorút,
Hogy a burkus kezdte a másik háborút.
Mégsem ólthatta meg annyi sok esztendő,
Bár már hatvanötöd-fűre lesz menendő,
Most is a legényért mindjárt kardra kelne,
Csak vén oldalához dörgölőfát lelne.
Pedig már felszántott tisztos orcájának
A bőrén lúdgégét¹⁷ könnyen csinálnának.
Úgy pislog béhullott szeme két tájéka,
Mint a kocsonyába fagyott varasbéka.
A vénség béverte púderrel hajait,
Kitördelte kettőn kívül a fogait:
Úgyhogy, ha bélottyant ajakit kifejti,
A hamut *mamu*-nak, a szösz *pösz*-nek ejti.
Akár nézz elaszott bőr és csont karjára,
Akár két, írhával bévont rakoncára.
Lohadt mellyén csomó ruhák tekeregnek,
Mellyek közt elhervadt csecsei fityegnek:
Mint két darab vackor a sűrű levélben,
Amelly alatt fonnyadt egész ősszel s télben;
Vagy mint midőn az ért uborkát leveszik,
S a napon megaszván, a kóc közzé teszik.
Egy szóval nincsen már benne semmi épség,
Már elfelejtette nevét is a szépség:
Mégis, lám, akinek kén litániázni,
Itt mér a fárságlók között botorkázni. -
Mellette aki ül, az öreg *Orsolya*,

¹⁵ CIPRIS nevet is visel Vénus, a Ciprus szigetéről.

¹⁶ SZENGELLÉRI BORS. Azzal tartja az együgyű nép, hogy a vén banyák éjszakánként megnyergelvén az embereket, a Szent Gellért hegyére járnak rajtok borsért.

¹⁷ LÚDGÉGE névvel nevezik a Duna két mellyékén a *tésztának* azt a nemét, amelyet a Tisza körül *csigának* hívnak. Ezt orsó hegyével kanyarítják meg egy kivőlgelyt vagy kibarázdolt deszkácskán, faluhelyett pedig a szövőbordán.

Bíz az is csak olyan elcsiszolt korcsolya,
S csak annyival különb mamszel Dorottyanál,
Hogy asszony, s ötször vólt Hymen oltáránál.
De abban őrajta sem vág ki Dorottya,
Hogy néki is kedves még az Ádám botja.
Igazán, hogy vén lyánt s vén asszonyt a manó
Olly helyen is teker, ahol nem vólna jó.
Mit keresnek ezek fársáng innepében,
Kik úgy látszatnak a szépek seregében,
Mint mikor a rétnék virági kinyilva
Mosolyognak, s köztük áll két rothadt *gilva*.¹⁸
De ám légyen! Úgy is fársáng van most éppen,
Maskarára nem lesz szükségünk ekképpen.
Az egész tábornak *Opor* fővezére
Mind az öt osztálynak vólt teljes díszére.
Mert nemes nemzete régen fényeskedik,
S vitézséggel híres ősökkel kérkedik.
Maga is az élet legszebb tavaszában
Nagy magyar gavallért mutat formájában.
Fekete bajussza fedi vidám száját,
Árnyékozza barnán pirosuló orcáját.
Bátorsággal teljes két szeme forgása,
Természeti vitézt mutat mozdulása.
Válla, mellye, combja s minden tetemei
Fővezérhez illők s az ég főmívei.
Nyusztos kalpagjának kócsag-bokrétája
Gyengén leng, ha fúvall a szellő reája.
Prémzett zöld mentéje fekete báránnyal
Szépen összevillik a skárlát dolmánnyal.
Rajt s paszamánt veres nadragát drágítja,
Magyaros derekát arany öv szorítja.
Almás paripáján cafrangok függenek,
Amellyek szittyai módra készültenek.
Lova kevélykedvén a rajta ülővel,
Hortyog, táncol, kapál, nyerít délceg fővel,
Göggösen megy elől mint fővezér lova:
A truppok kísérik és a szának tova. - -

Ekkép ezer öröm és kiáltás között
A mulató sereg Kaposba költözött.
Carnevál a herceg kastélyába szálla,
Hol már elkészítve vala a bál-szála.
Lovokról az urak mindjárt leugrálnak,
Avagy szánjaikból módosan kiszállnak,
S főhajtva köszöntvén a szép angyalokat
Lesegítik fogott karokkal azokat. -
Így szedik a vidám népek, mikor megért,

¹⁸ GILVA, gomba neme, melly rothadásnak indult gyertyán-, bikk- és sziltörzsökökön pezsdül ki.

A pirosuló bakart és a fejező gohért,
Mint itt a lyánkákat, különb öltözetben,
A víg gavallérok e dáma-szüretben.

Megtele vendéggel már a szála szépen;
S a dél órája is elérkeze épen.
Az urak mulatnak egyetmás beszéddel,
Míg elkészülnének mások az ebéddel.
Egyik azt vitatja, hogy Bonapárt megholt,
Másik: miket csinált, mikor insurgens volt.
Egyik arról beszéll, melyik jobb paripa,
Más, hogy az övénel nincs szebb tajtékpipa.
Némellyik dicsekszik futós agarával,
Vagy ennyi lépésre járó puskájával. -
A dámák előtt is forr sok matéria:
Az a szép gavallér kinek az úrfija?
Az a jeles kantus ugyan hol készülle?
Az a fülönfüggő mennyibe kerülle?
Mért van ennek s ennek most olly ritkasága?
A kávé, a cukor mért olly méregdrága?

Míg ekképpen üzik a terhes unalmot,
Várván az ebédet, hegedűt, cimbalmot:
Ím, a *toponári zsidók*¹⁹ békerülnek,
És muzsikájokkal helyekre leülnek.
Hajdú, lokaj által elkészül az asztal,
Melly már sok elvásott hasakat vígasztal,
Megfrissítő levest nyújtván a gyomorba,
Melly pacallá vált a tegnapi mámorba. -
Egy kicsiny csendesség vőlt az ebéd felett;
De az étel, ital hevítvén a belet,
S éledvén azáltal a szív verőere,
A vendégek kedve újj életet nyere. -
Úgy is szokott lenni, hogy a leves alatt
Elzárja a beszéd útját minden falat;
De már a hús után a discurs kezdődik,
Csakhogy még országos dolgokról vivődik;
Majd a becsináltak hozzák a tréfákat,
A *viccet*,²⁰ a *bon-mot*, az anekdotákat;
A sült megvettetve nézi az asztalon,
Mint törlik a kacajt mind a két oldalon;
S mikor a csemegét kezdik hordogatni,
Bezzeg auditort is írmagúl kaphatni.

¹⁹ A TOPONÁRI ZSIDÓK nevezetes muzsikuskok *Toponár* nevű mezővárosában Somogy vármegyének, mely a tekintetes Festetics familiának uradalma, s Kaposvártól nem messze esik.

²⁰ WITZ német szó, jelent elmésséget, hirtelen találó ész, s azt is, amit a franciáknál a *bon-mot* térszen, t. i. elmés mondást vagy erre ejtett találmányos feleletet. *Mátyás királyt* úgy adják elő mind a históriák mind a regék, hogy a *bon-móknak* barátja vőlt, s maga is szerencsés vőlt azokban: de az ilyen *bonmós* lelket minden valóságos nagy emberekben feltaláljuk az egész világ históriáján keresztül.

E' történt meg itt is. Mar az ebéd végén
Liber atyánk s *Comus*²¹ országlott a gégen.
Már a nyájasság is, pillangó szárnyakkal
Repkedvén, enyelgett s játszott az urakkal.
Víg öröm és tréfa ült minden homlokon,
Gráciák cicáztak dámák pillájokon.
Már a galánt lelkek nem győztek nevetni,
Sok szemek kezdenek együtt beszéllgetni.
Barátság s szerelem köztök múlatozik,
A vígság zászlója alatt alkudozik.
Míg a toponári *Azsáfok* szép számmal
Múlatják az asztalt muzsikaszerszámmal,
Édes áriákat Amphion módjára,
Vagy fürge tust húzván az ivók számára.

Végre a vendégek hogy megelégtültek,
S már minden poszpásztok asztalra kerültek:
Parancsol Carnevál, töltsenek borokat,
S a köz egészségért igyák meg azokat.
Maga egy nagy pohárt, melly arany egészen,
És drágakövekkel csillagzik sok részen,
S amint mutatják a jelek oldalában,
A *Kupa hercege* vala hajdanában -²²
Egy nagy pohárt megtölt *zákányi* jó borral,²³
S fejet hajtván minden vendéginek sorral:
„Adja Isten, így szól, többször is, másszor is,
Hogy így megvíduljon köztünk a komor is;
Más egészségéért, a magunk hasznára,
Eresszük ezt a bort a többek útjára:
Adjon Isten sok pénzt, bort, búzát, pecsenyét,
Éltesse vármegyénk újj vejét és menyét;
Éljen a barátság köztünk s a szerelem;
Aki engem szeret, igyék egyet velem!”
A vendégek erre *éljent* kiáltanak,
A muzsikák pedig öröm-tust rántanak;
Tajtétkzó poharát Carnevál kiissza,
S az urak *prositot* kiáltanak vissza.

Mind elcsendesednek az egész szálába,
S Carnevál felállván bársony trónusába,
Az egész népséget körül megtekinti,
S felvont szemöldökkel figyelemre inti.
Himent, egy kellemes termetű fiataalt,
Ki visel *generál-násznagyi* hivatalt,

²¹ LIBER ATYÁNK, azaz: Bakhus, COMUS pedig a vendégségnek hajdani istene.

²² KUPA HERCEG nagy és nevezetes fejedelem volt a Somogyságon, Szent István király idejében.

²³ ZÁKÁNY, nevezetes helység Somogy vármegyében, nem messze a Drávától; tartozik a méltóságos gróf Széchényi familia uradalmához. *Borai* híresek és kelendők.

Felszóllítván ülőszékéből mellőle,
A nagy mátrikulát előkéri tőle.
Hymen a székéből elfordulván balra,
Egy potrohos könyvet feltesz az asztalra.
Még a *Calepinus* tíznyelvű grapsája,²⁴
Vagy a kazuisták teológiája
Hozzá képest tetszik Finger-kalendernek,
Vagy *etuisbe*²⁵ illő dirib-darab szernek.
E nagy könyvben fel van jegyezve sorjába
Minden dámák neve *pro-memóriába*,
Akik már tizenkét esztendő elhadtak,
Hanem hatvannégyet még meg nem haladtak:
Mert ez a két határ amaz *epochában*,
Mellyben már s mellyben még van tűz a dámában.
Aki az időnek e két pontja közt van,
Annak mint megannyi angyal, olyan a kan.
Legyen kicsiny vagy nagy, szelíd, vad, vén vagy hűlt,
Mégis elvágja az, hidd, ameddig megsült. -
Mindezeknek nevek hát lajstromképpen
Fel vagynak ama nagy könyvbe írva szépen,
És akik el vagynak véve vagy jegyezve,
Egy veres kereszttel vagynak megjegyezve:
De, ah! benne, amint odakandikáltam,
Igen kevés veress keresztet találtam. -
Elég, hogy a dámák hatvannégytől fogva
Esztendő-szám szerént voltak itt kiosztva;
Akik pedig örök pártába maradtak,
Nevek mellé asszú fűgécsek írtak.

Carnevál a jegyzőkönyvet kinyitítja,
S előbb curiose keresztül forgatja,
Ostán kikeresvén *Somogy rubrikáját*,
Hímennek kezébe adja a pennáját.
Hímen hát a pennát dugja a füléhez,
S Carnevál is így kezd beszélni népéhez:
„Urak! asszonyságok! tudjátok tisztemet,
Amelly most közzétek vezérlett engemet.
Ím én azért jöttem ide mostanában,
Hogy tudjam, ki van még, s ki nincs már pártában.
Hogy megköszönthessem az újj asszonyokat,
S más fársáanggal férjhez adhassak másokat.

²⁴ CALEPINUS *Ambrus* augusztiniánus barát volt a XV-ik században, egy nagy deák dictionariumot írt, mellyhez idővel 9-10 nyelven való magyarázatokat adtak s a felsőbb időkben híres munka volt a tudósoknál. Most is hasznavehető. Van némelly kiadásában magyar nyelv is mellette. - Született ez az ember *Calepióban*, Bergamo városa mellett és a nevet hazájáról vette.

²⁵ ETUIS, francia szó, átaljában minden tokot tesz, amiben sok darab holmi tartatik; különösen pedig, és itt, jelenti azt a kis cifra tokot a dámáknál, amelyben apró kés, tűkőr, pugilláris, szagos üveg etc. vagyon.

Igaz, hogy a mennykő vén *Dubranovszkija*,²⁶
Már elkomorítván a hypocondria,
S irigylvén a más gyönyörűségeit,
Kurtára szabta ki a fársáng ideit:
De meg is, azt tartom, elég idő annak
Hat hét is, akiben virgonc erek vannak.
Sőt öt hét alatt is férjhez lehet menni,
Akit a legények el akarnak venni:
Egy hét leánynézés, második szeretés,
Harmadik, negyedik, ötödik hírdetés. -
Most nincs egyéb hátra, hanem hogy tudhassam
A férjhez-mentteket s őket felírássam:
Írja, Notáros ‘ram!’ - Hímen hát szépszerrel
Megtöltvén pennáját veres cinoberrel,
Amint a társaság maga jelentette,
A férjhez-menteknek nevét feljegyzette. -
Carnevál elbámúlt, melly kevés a számok,
Akiknek készülnek a vénusi hámok,
Látta, millyen sokak itt a subjectumok,
De sem copulájok, sem praedicatumok.
Látta, melly szomorú képpel búsonganak,
Akiken különben rózsák virítanak;
S mint rideg²⁷ violák a pusztá homokon,
Magánosan sírnak únt árvaságokon.
Látta, hogy Dorottya, s akik már vénecskék,
Dohognak magokban, hogy ők nem menyecskék;
Egy két fogacskájok csikorog szájokba,
A vénség ráncait szedik több ráncokba;
S mint a világa-únt és megszáradt avar,²⁸
Mellyet a homályos déli szél felkavar,
Mindenik úgy susog és morog magában
Elélt idejének kelletlen vóltában.

Ezt jól észbe vévén Carnevál, ezennel
Helyére téteti a könyvet Hímennel.
S hogy a kedvetlenség több erőt ne végyen,
S netán az örömben nagyobb csorbát tégyen,
Látván, hogy poszog már sok asszú pöfeteg,
S az ifjaknak lábát bántja a viszketeg;
Mond: „Hozzanak elő másolás-butelliát,
Készítsék a zsidók a kanafóriát,
Jőjjön az asztalra *auszprug*²⁹ és piskóta,
Azután perdüljön mindjárt egy friss nóta!”

²⁶ Stanislaus DUBRANOWSKY mátémátikus és kalendárjomcsináló volt a XVIII. században.

²⁷ RIDEG annyit tesz, mint egyedül való, magános, p. o. rideg fa, rideg marha, rideg legény s a többi.

²⁸ AVAR, azaz: lábán maradt, száraz gyepfü.

²⁹ AUSZPRUG, vagy *Ausbruch* néven ejti és issza a német a magyarok asszúszöllőborát.

Meglett. - Asszúszőlőt az urak ivának,
A dámák feketén egyet kávézának.
S asztaltól felkelvén prosit-kívánással,
Udvaroltak orca- és kézcsókolással.

MÁSODIK KÖNYV ESTVÉLIG

Summaya. Mikippen roppant Tancz tartatic vala és le ülénec vala hoga yacczodnánac és az Dorotthiával és mind az több Kisazzonokval chuffolcodnak vala, és mikippen Iften Azzon Eeris álmilkodásra miltó galibacat töön vala; az Dorothia penigh zűében gonozt forral vala, mikint az Iffjacat hadval megh kerülne.

Megperdül egyszerre Izsák száraz fája,
Zengő szerszámokkal kíséri bandája,
Kellemes hangzások a szálát bétöltik,
Az ifjú szíveket örömmre felköltik.
Mindenütt a vendég kezd már örvendeni
S viszketeges lábát táncra készíteni:
Az únalom s bánat iromba szárnyakon
Kirepül lekókkadt fővel az ablakon. -
Hogy az urak csendes táncot tehessenek,
Izsákék szép lejtő minétet kezdenek;
Mert hamar megromlik a gyomor főzése,
Hahogy étel után nagy a test rengése. -
Carnevál felkiált: „Urak, egyet szólok!
Itt sok újj mátká van: gondolkodjunk róllok.
Úgyis az útam is őérettek tettem,
Az urakkal együtt köztök ebédlettem.
Engedjük meg nekik (hisz az úgysem szégyen),
Hogy az első rend tánc most az övék légyen,
S ekként kézfogójok ittlétemben essék,
Hogy megemlegessék.” Mind rámondják: *Tessék!*
De Dorottya s mások, kik pártába sülve
A széken, kanapén maradának ülve,
Magokban zúgódtak, mivel szégyenlették,
Hogy köztök e csúfos külömbséget tették.
Rendes is vólt látni, miként sok vén dada
Többektől kiválva a széken kushada,
S miként néhány csalfa ifjú sok agg-lantot
Ujjal mutogatván, nagyokat kuccantott.

Kezdődik a minét. - Három gavallérral
Három deli dáma kiáll szép manérral:
Franciás táncokat kezdik főhajolva,
Folytatják páronként viszontag másolva,
Sétáló lábokkal Z betűt ejtenek,
Egymásnak oldalvást suhanva lejtének.
Mint midőn szerelmes gőr-jércéje megett
A dagályos kakas érezvén meleget,
Enyelegve játszik, tarréját berzeszti,
Oldalt forog, tipeg s szárnyát leereszti:

Így tesz a gavallér itten a dámának,
Kényes tempójára a francok táncának.

Sem kedvem, sem erőm nincsen arra nekem;
Hogy minden sor táncot leírjon énekem.
Az első társaság mihelytt elvégzette,
A rendet a többi újj házas követte;
S hogy minden mátkapár egy-egy táncolást tett,
A szála s muzsika mindennek szabad lett.
Ismét megzendülvén a húron a minét,
Ecse kézen fogja madám Cserházynét,
Cserházy helyre áll a szép Belindával,
Opor is Rózsival, a legszebb lyánkával:
Negédes módira léptetik lábokat,
S dupla főhajtással végezik táncokat.

De miként a május mosolygó havában,
A természet csendes lévén ő magában,
Tisztán fénylik a nap, vidám a mezőség,
Lassú andalgásban hallgat az erdőség,
Nincs semmi zaj, csupán a madarkák zengnek,
Vagy a virágok közt etéziák³⁰ lengnek;
De felkeveredvén a vídi pusztáról
Vagy a Szengellérnek borstermő szirtjáról
Zablás sárkányján a garaboncás deák;³¹
Már a forgószéltől csikorognak a fák,
Ropog a pásztornak kunyhója fedele,
Kavarog a vetés, a víz habbal tele,
Egyébütt csendesség látszik völgyön, hegyen,
Csak ott van fergeteg, ahol ő átmegyén,
Toll, kóró, falevél, ringy-rongy, egyetmással,
Zúg a poroszlopban forgó karingással,
A megrémült banya teheneket fejet,
Háza oltalmáért készíti a tejet:
Illy zavart forgószél tódult a szobának,
Hogy a hebehurgya *langauszhoz* fogának.

Opor kilenc ánglus kontratáncot jára:
Mégsem szállt lankadság vagy görcs az inára.
Olyan derék stuccer nincs is tán Londonban,
Aki ennyit tudna győzni egyhúzómban.

Bongorfi egynéhány személyt öszveszede,
És *alla polacca* a táncnak eredete.
Maga vólt a vezér, a többek követték,
Kik a lengyel tempót emberül megtették.

³⁰ Az ETÉZIÁK kánikula idején lengedező szelek.

³¹ A GARABONCÁS DEÁK felől az a mese van népünkél, hogy sárkányon jár és a forgószelet ő támasztja, kivált ha, ahol rongyos köpenyegjében kéreget, tejet és kását nem adnak néki.

Illyen menést téssen a Springer³² a sakokban,
Mikor harmadfelet ugrik a likakban;
Vagy miként a darvak, midőn kikeletre
Sereggel elmennek a rétre, ligetre;
Előrehányt lábbal és billegő nyakkal
Sétál az első pár a többi darvakkal.

Végezven a lengyelt, *stájer*en forognak.
A szála közepén tipegnek, tapognak.
Így lépked, így kereng Békés vármegyében,
Az alföldi magyar gazdag szűrűjében
Hét-nyolc nyomtató ló, midőn patkós lába
Tapos a világnak legszebb búzájába.

Jártak galoppátát, straszburgert, hanákat,
Valcerest, mazurkát, szabácsot, kozákot.
E módi bolondság többre is megy vala,
De a vitéz Bordács végre felszállala:
„Uraim! az Urak magyarnak tartanák
Magokat: de ki tót, ki német, ki hanák.
Miért nem táncol magyart az ánglus, francia?
Csak a magyarnak kell más nemzet módija?
Így veszítjük hazánkat a magunk kárával,
Külső táncsal, nyelvvel, szokással, ruhával.
Mi? hát az uraknak nem jut már eszébe,
Mikor főispánunk béülvén székébe,
A legelső táncot magyaron kezdette,³³
S minden hazafi szív becsülte érette? -
Nemzeti táncunknak légyen első jussa:
Magyart! illyen-adta vén Jebuzéussa!”
Rárándítja Izsák pengő muzsikáját
S a palatinusnak elkezdí nótáját.
Minden magyar szívek azonnal buzdúlnak,
Ősi természetes lángjaiktól gyúlnak,
Felséges állásba tészik termeteket,
Valódiba szedik férfiú képeket;
Bennek a rátartós gőgje Ázsiának
Dísz ad Európa csinos módijának.

Csak a magyar tánc az, melly sohasem jára
A jó egészségnek semmi ártalmára,
Mivel mérsékelve mozgatóván bennünket,
Frissíti elménket, testünket, vérünket.
Csak a magyar tánc az, melly díszesbé teszi
Az embert és soha hívságra nem veszi,

³² SPRINGER német szó, magyarul ugrás, egyik tiszt a sakkjátékban. - A községnél a neve *kutya*, nem jobb és csinosabb neve volna-é *lovas* vagy *huszár*, minthogy franciául is *chevalier*?

³³ MIKOR FŐISPÁNUNK BÉÜLVÉN SZÉKÉBE, A LEGELSŐ TÁNCOT MAGYARON KEZDETTE... Amire itt célzás van, valósággal megesett a nagyméltóságú gróf Széchényi Ferenc ő excellentiájának főispáni béiktatásakor, 4. júl. 1798.

Mert ha csak vitézi módra nem öltözött,
S ha nincs sarkantyúja, csúf a többi között.
Csak a magyar tánc az, melly bír olly érdemmel,
Hogy legjobban egyez a szűz szeméremmel,
Mikor sok külföldi táncban a módosság
S a legüríbb fogás legnagyobb pajkosság. -
Nemes magyar táncom! ki ősi nyelvünkkel
S ruhánkkal jöttél ki dicső nemzetünkkel,
Ki európai finnyás lakhelyeden
Máig sem szenvedtél mocskot szépségeden,
Ázsiai színben fénylik nemességed,
S még a módi nem tett alacsonnyá téged:
Ím, a külső népek bámúlják díszedet,
S tulajdon nemzeted nem becsül tégedet!³⁴

Azomban míg ezek ekképpen folyának,
Tréfából kezet nyújt Bordács Dorottyának,
Egypár ugrós táncsal ötlet megkínálja,
S hogy e szerencséje lehessen, instálja.
Nem kellett hosszason hívni ám ökemét;
Felszedi a székről elpetyhűdt tetemét.
Ürög-forog, tipeg, lóbálja a kócot,
Mellyből görcs farának csinált vala pócot.
Bordács s az egész nép a fejét lesüti,
Nevettében majd a guta meg nem üti.
Így táncol a tatos banyák paszitjába³⁵
Varázsló pemetjén a vasorrú bába.

Már éppen elüte nyolcat a toronban,
Estve vólt, s elég lett a tánc egyhúzóban;
Szakadt az izzadság mindegyik vendégről,
Kiki panaszkodni kezdett az éhségről,
A hajdúk, lokajok asztalt készítenek,
Ezüst kések, villák, kanalak pengenek.
„Míg, úgymond Belinda, asztal fog készülni,
Avagy nem jó lesz-é egy játékhoz ülni?
Míg feljő a leves, eleget játszhatunk,
Tán egy sor zálogot addig kiválthatunk.”

³⁴ Az igaz MAGYAR TÁNC, a lassú verbunkos, amit boldog emlékezetű eleink, kik a nemzeti dolgokat korcsosodó unokáiknál jobban kedvelték, szebb és méltóbb kifejezéssel *nemeses tánc*nak nevezték. A mi hiú, szapora és rendetlen táncunk, mellyben asszonyszemélyek is ugrádoznak, ölelkeznek, keringenek, s kiki magáért és párjáért táncol, egész formájával megmutatja, hogy tót eredetű, az ázsiai gravitással és méltósággal átaljában ellenkezik; ezt én a nép után nevezem *kuferces tánc*nak. - Ilyen megkülömböztetéssel, reménylem, megesméri az olvasók a magyar tánc felől tett ítéletnek igaz voltát. Az ilyen táncról tették a külföldiek is azt a sok jeles megjegyzést. Mikor a francia háború idején sok ánglus nagy emberek lakának vala Bécsben, egy ánglus az ott lévő magyarok táncában háromszáz figurát számlált meg. Ezt produkálni s hideg vérrel felszámlálni - csak ánglustól és magyartól telik. Jusson eszedbe, édes magyarom! a halhatatlan Kaunitzknak ama mondása, hogy nemzeti karaktere csak az ánglusnak és a magyarnak van: s érezvén jobban-jobban nemzeti méltóságodat - becsüld meg még az aprókban is magadat!

³⁵ PASZIT, vagy paszita, túl a Dunán a keresztelőkori vendégség.

Egy tágas sarokban Belinda szavára
Leülnek a dámák s az urak jobbára.
Mindjárt külömbféle játékokhoz fognak;
Vígadnak, divatja vagyon a zálognak. -
Midőn *A! Kit szeretsz?* ez a játék jára,
Reá megy a kérdés egyszer Dorottyára.
A! kit szeretsz? - Felel: *Akárkit szeretek.*
Mit adsz enni? - *Annyit, amennyit vehetek.*
Hová viszed? - *Ágyba.* - - Brávót kiáltanak
S a nagy kacaj miá majd hanyatt hullanak.
„Ágyba? (felszól Ecse egyik szugolyába)
Koporsóba! úgyis ott áll a fél lába.
Megvette a hideg már benne az ikrát,
Vén üszög a madám, nem vethet már szikrát.
Csak lássák az urak! a jó lélek mit vár,
Ha a *banya-posz*³⁶ is virítani akar már?”
A vén Adelgunda hallván e szavakat,
Dorottya fülébe feccsenté azokat;
Kézről-kézre adták egymásnak a vének
S kótyogós szívekben megkeseredének.
Galiba lett volna a kompániába,
De a levest éppen hozták a szobába. -
„Imádkozzunk! együnk! csitt! hallgass! ne ne vess!
Együnk! (felszólalnak) majd elhűl a leves.”
Asztalhoz ülének, evéshez fogának,
Édes tréfák között együtt mulatának.

De *Éris*,³⁷ egy mérget keverő, babonás;
Akitől származik minden visszavonás,
Ki a jó szíveket öszveháborítja,
A férjt, feleséget egymásra buzdítja,
Ki az édes mézbe vegyíti a mérget,
A legszebb virágba, gyümölcsbe rejt férget,
Ki a csendes lelket bújtja háborúval,
Nyugvó bizodalmát zavarván gyanúval,
Ki jajgat a szelíd békesség láttára,
S ha pert, lármát sajdít, fakad hahotára, -
Éris kaján szemmel nézván a vígságot,
Amelly mulattatta e szép társaságot:
„Hát az én hatalmam? (így szól bús kedvében;
Hol orrát, hol farát vakarván mérgében)
Hát az én hatalmam, amellyet mindenek
Az egész világon eddig esmértenek,
Így csonkíttasson meg? Így nézzem húnyt szemmel,
Mit tesz a barátság a víg szerelemmel?
Ezek örvendjenek? én csak epedjek-é?

³⁶ BANYA-POSZ néven esméri a nép némelly helyeken a pöfeteget. *Lycoperdon Bovista*, Linné.

³⁷ ÉRIS, görög szó; itten az egyenetlenség és visszavonás istenasszonyát jelenti.

Óh, nem! - a triumfus nem lesz ám ezeké.
Hóh, barátim, ahol legtöbb kedvet vártok,
Ahol nyerekedni készültök, ott ártok.
Hálá istenimnek, hogy társaságtokba
Vén banyák is vannak; búvok majd azokba.
Ordas epesárral torkig töltöm őket,
Öszveháborítom az örvendezőket. -
Rajta! per! irígység! bosszúállás! szégyen!
Vénlyányharag! kudarc! kofaság! - így legyen!”

Ezek hát, s többek is, véle felkészülnek,
Denevérszárnyakon utánna repülnek.
Maga beléüle egy nagy katulyába,
Rongyos *pudermantelt* vetvén a nyakába,
A szélnek ereszti öszvecsapzott haját;
Két kis pudli húzza lebegő hintáját,
Mellyben a szellőkön magát felemelé,
S az éj homályában tart Kaposvár felé.

Valahol végigment, borzadtak az egek,
Küszködtek a hóddal borongós fellegek.
A baglyok civódtak a több madarakkal,
A zúzos fák egymást verdesték gallyokkal.
Kapos udvarára mihelytt béléptete,
Mindent megígézett mérges lehellete.
Az udvari kopók s agarok morogtak,
Benn az istállóban a lovak hortyogtak,
Üstökbe ment Jancsi csatlós a kocsissal,
Pörölt a kis Náni az öreg Marissal.
Mihellyt a konyhába a fejét bedugta,
Főbe verte egymást fazékkal a kukta.
Fridrik szakács perbe szállván a dajkával,
Leöntötte nyakát egy zsajtár csávéval,
Onnan a szálába bésuhanván Éris,
Zúgni kezd a dáma és a gavallér is.
Serteperthy uram azon kezd pörleni,
Hogy ő az asztalnál megúnt vesztegleni:
Koppóházy feddi, hogy az gorombaság,
Holott még mulatni akar az társaság.
A dámák között is néhány szúrós szóba
Egy kis csataforma esik hébe-hóba.
Ízetlenségre kezd a barátság válni:
De okát senki sem tudja feltalálni.
Érist ők nem látták, ki tündér orcával
Bolygatta már őket mérges párájával.

A' vólt legfőbb gondja, hogy egyet válasszon,
Kire leghathatósb dögséget árásszon:
De ki lett volna az egyéb Dorottyánál? -
Éris is hát ennek áll meg a hátánál.

Azon töprenkedik, miként verhetné be
Pestisét legjobban az öreg nénébe.

A szegény Dorottya, nem lévén már foga,
Csak holmi lágyacskább csemegén nyámmoga.
Néhány *kráfli*³⁸ állta tányérján előtte,
Mellyel görcsös gyomrát apránként töltötte.
Éris hát tündéres erejét felvevé
S magát egy gömbölyű kis formában tevő;
S midőn a fortélyban jó módot találá,
Dorottya tányérján egy kráflivá vála. -
Ah! vigyázz, Kisasszony, most vigyázz ám nagyon,
Ím, a tányérodon méreg s veszély vagyon.
Ne higgy minden színnek s kráflinak: mert veled
Ezer bajt szerezte, meglásd, ha lenyeled.
Ah, kérlek, Kisasszony! kérlek ősz hajadra,
Úgysem vagy már gyermek: jól vigyázz magadra.
Mit tészek! - Ím, ímé a kráflit felveszi
A gondatlan öreg, s nagyon mohón eszi.
Megette! - megette! - megvan! - már hijába!
Éris kívánt célra jutott szándékába.
Már látom, reszketeg fogja el tetemét,
Már vasvilla-módra hányja a két szemét,
Morgásra áll szája, forog benn a nyelve,
Keserű aggsággal van mellye megtelve.
Bús melancholia gőzölög a fején,
A harag rozsférge bántja ülő helyén.
Éris összvejárja belőle minden tagját,
Szívére, májára kiönti maszlagját,
Minden belsőrésze útát fűr magának,
Kivált hol fészke van a *hiszterikának*.

Most a mértékletlen öröm erőlteti,
Hívságra, kacajra, dévajságra veti;
Majd egyszerre csügged feje komor bútól,
Haragtól fojtódik és irígy gyanútól;
Egy indulat erőt vesz más indulaton,
Mint mikor hullámmal zajog a Balaton.
Végre a fekete sárepe elteli,
S minden más érzésit egyszerre elnyeli.
Felpattan a székről, s Érist a gyomrába
Béviszi magával egy oldalszobába,
Hol egyedül lévén, pályát nyit magának,
Szabad gyeplőt ereszt minden haragjának,
Szűz ráncait hideg könnyekkel áztatja,
S asszú kökörcsinjét ekképpen siratja:

³⁸ KRÁFLI, magyarul fánk és olasz térszta.

„Egek! már én tehát csak azért születtem,
Hogy férfi sohase feküdjék mellettem?
Miért juttattatok hatvan esztendőre,
Ha szert nem tehetek egy rossz főkörtőre?
Vártam, sokat vártam, azt nem mondhatjátok;
Várásom bérét hát mért meg nem adjátok?
Mindég jóhiszemben ültem az adventet,
Hogy tán tesz egy kérő nállam komplementet;
A fársángot mindég töltöttem vígsággal,
Hogy tán nem gyötörtök többé a lyánysággal:
Mit ért? nem is véltem, s már itt volt *Húshagyó* -
Húshagyó! Húshagyó! engem itthon hagyó!
Mivel érdemlettem? Egek! Ugyan mivel?
Lám lett volna mivel, csak lett volna kivel.
Sem pénzét, sem eszét én nem néztem volna,
Sem nemét, sem képét; csak férfi lett volna.
Mondtam, hogy akárki légyen, hozzámegek,
Kezet csapok vele; csak leány ne legyen.
Bóldogabb férjfiú nem lett volna, mint ő:
Úrrá tette volna ötlet egy főkörtő.
Hordtam volna mindég saját tenyeremen,
Csak könyörült volna pártát-únt fejemen.
De hijába! mégis egy sem jött eszére:
Be bolond volt, aki engem meg nem kére!
Akárkinek tárva vólt szívem birtoka:
Az ég, a föld tudja, én nem vagyok oka. -
Sokszor végignézttem ezt a világot már:
A legény előttem úton-útfélen jár,
A férfi megannyi, mint az asszony, látom:
Mért nem jut hát köztök nékem egy sajátom?
Mért kell nékem ilyen bőségben szűkülni,
S szomjan a kád-vízben Tantalusként ülni?
Mért alkotott az ég asszonynak engemet?
Vagy hát mért teremtett férjfiúi nemet?
Ha asszony nem vólnék, vagy férjfi nem vólna:
Édes boldogságom ürmöt nem kóstolna. -
De, imé, aggságban emészttem napjaim,
Az idővel együtt terjednek, kínjaim,
Komor magánosság fonnyasztja életemet,
S még hajadon fővel eltemet engemet.
Hogy nyújtóztatnak ki, hogy megyek pártába,
Ó, majd a szenteknek paradicsomába?
Ó, szégyenletemben meg kell halnom ott is,
Mikor vén lyánnak mond egy hitvány halott is.
Holott imé most is, e kis társaságba,
Annyiszor keverik az embert csúfságba.
Anélkül nem esett egy tánc vagy egy játék,
Hogy illetlen dolgot vagy mocskot nem láték.
Hát már, hát így kell-é nékem holtig élnem,
Hogy szerelem helyett csúfot kell remélnem?

Nem! nem! - Vagy azokon bosszút fogok állni,
Akik olly vastagon mertek vólt tréfálni;
Vagy azt megmutatom, hogy idős létemre
Erővel is ifjat kerítek kezemre,
És így tán - - ah, megállj! csendesedjél, szegény,
Te csak egy leány vagy, de hány ott a legény?
Mit gondolsz, Dorottya, jobb, magad meghúzod,
Vén vagy, a meghúlt bőrt már hiába nyúzkod.
Mit érne harcolnod? férjt azzal nem kapnál:
De ám ha kapnál is, s véle kezét csapnál:
Mit tenne e kurta kis gyönyörűséged,
Midőn a halál is kandidált már téged?
Mit próbálsz? mit kezdessz? belőle mi hasznod?
Úgyis leányfővel kell néked megasznod.
Ám lássad. - - - Hát mégis? - - nem lehet - fussatok!
Fussatok elmémből, gyáva gondolatok!
Bosszút kell állanom. Sokba megbántottak,
Sokba! csúfot tettek, azt az átkozottak.
Nem csak rajtam, hanem több leányokon is,
Mártán, Adelgundán, Rebekán, máson is.
Az a *zálogosdi* játék sokat sérte;
Hát a mátrikula? - s én ne szóljak érte?
Á! á! - az nem lehet; bétörök, bérontok,
Asztalt, kompániát, táncot széjjelbontok,
Főldig legázolom őket a nyelvemmel;
Másszor ne játsszanak a becsületemmel.
Kivált a Fársángot - mert másként is ennek
Tulajdoníthatom az okát mindennek, -
A Fársángot - azt, azt, még lejjebb gázolom,
Haját széjjeltépem, szemét kikarmolom. -
De, hogy annál jobban megszégyenüljenek:
Minden hajadon lyánt felbujtok ellenek.
Orsolya, Rebeka, Magdaléna, Márta,
Adelgunda; mind, mind, akin csak van párta,
Sőt ha párta nincs is, de férj nélkül maradt:
Nem ad kérésemre tán üres kosarat.
Nem ad; szemeikből olvastam előre,
Miként borzadozott mindeniknek szőre.
Őket veszem mellém - - - várjatok, várjatok,
Ti, kik a lyánkákkal olly csúfúl bántatok.
Várj, Fársáng!” - - E szókat alig rebegé ki:
Orrán, száján forrtak a méreg tajtéki,
És újabb lángoktól lobbantatván vére,
Az oldalszobában egy kómmódhoz ére;
Ahol öszveszedvén minden indulatját,
Így tette meg a vén lyányok áldozatját.

Előbb egy éjjeli edényt a szájára
 Fordítván, e' vala néki az óltára,
 Fenekére rakott kénygyertyát, s e' felett
 Néhány bálbiletet s szerelmes levelet.
 Három szűzkoszorút, három fürt hajával
 A rakásra teve egy tucát kártyával.
 Ott volt *Florentina* s a *Tündér Ilona*,³⁹
 S valamennyi tőkét életében vona.⁴⁰
 Ezeket meggyújtá: s nem győzvén szellővel,
 Gerjesztette tüzét az előkötővel.
 Ekkor, mint megannyi áldozómarhákat,
 Kiválaszt száz derék fekete balhákat;
 Augspurgi láncokkal⁴¹ öszvepórászolja,
 S áldozó tüzére mindnyáját feltolja.
 Mint midőn a három-képű Hecaténak⁴²
 Innepén áldozni kell egy vén papnének,
 Az áldozat füstje gombolyog a lángon,
 S a fekete bikát hozzák az istrágon:
 Így áldozik itt is Dorottya. Végtére
 Egy üveg tím olajt önt a szenecskére.
 S felemelvén szemét: „Ó, édes szerelem! -
 Így szóll - tégy már egyszer, tégy kegyelmet velem.
 Ha most is sohajtok, szemem most is nedves,
 Ha ez áldozatom tealótted kedves:
 Ennyi férfi közzül juttass egyet nékem,
 Aki felépítse pusztá düledékem.
 Vagy ha még hatalmas szódra sem hajolnak,
 Ha engem s társaim tovább is csúfolnak:
 A bosszúállásra segéljed munkámat.
 Dupla áldozattal adom meg hálámat.”

³⁹ FLORENTINA; TÜNDÉR ILONA. - Ezek a régi öregeknek s a mai községnek esméretes rományaik, vagy istóriáik, melyeket a szűrboltokban árúlnak a tót bibliopólák.

⁴⁰ TÖKÉT VONNI. - Szokásban nagyon sok helyeken, hogy mikor a fársáng elmúlik, a meg nem házasodott ifjakkal és férjhez nem ment leányokkal valamely darab fát vagy tőkét nevetségnek okáért megemeltetnek, vagy egy helyről más helyre vitetnek. A csinosabbak az olyan személynek zsebjébe egy kis forgácsot, szilánkot vagy zsindelet tesznek, sőt affélét levelekbe s cédulákba is zárnak. Illyenkor a' csinál legtöbb nevetséget, hogy a furcsa emberek miképpen fortélyoskodnak, hogy vigyáznak magokra, s hogy szedődnek rá s a többi.

⁴¹ AUGSPURGI LÁNCOK. - Ollyan finom, apró láncocskát csinálnak az augspurgi mesteremberek, hogy azzal a balha lábát is megköthetni, s ha a balha ugrik, utána rándúl. - Az árra egy láncocskának csak 15 kr.

⁴² HÁROM-KÉPŰ HECATÉ. A régi mesék szerint azon egy istenasszony az *égen Luna* vagy a *hóld*, a *földön Diánna* vagy a vadászatnak istenasszonya, a *pokolban* vagy a *hóltak* alsó világában *Proserpina*, akinek, mint minden odavaló isteneknek, fekete marhákkal áldoztak. VIRGILIUS említi a *Tergeminam Hecaten tria Virginis ora Dianae* [hármasszűz Diána], és HORATIUS a *Diva triformis*-t [háromalakú istennő]: mert három fejjel festették; közből állott a leányfő, jobbról a lőfő, balról pedig a kutya-fő.

Ámor ezt hallgatta, nevette, és jelűl
Egy kisdéd mennydörgést durranta balfelűl,⁴³
Mellyre az áerbe magát felemelte
Éris, s az áldozat tüzeit elpeselte.

⁴³ A MENNYDÖRGÉST jó isteni jelnek tartották a rómaiak, ha BALFELŰL talált imádságokra vagy áldozások idején hallatódni. Erre van itt a célozás; valamint több régi pogány ceremóniákra, kivált amelyek a rómaiaknál megváltak: de mindazokat bajos volna ilyen szűk helyen eléggé megmagyarázni az azokban járatlanoknak. - *Virgiliusnál, Aeneis Liber II. versus 693.* az Anchises imádságára... *Intonuit laevum* [mennydörgött balról].

HARMADIK KÖNYV ÉJFÉLIG

Summaya. Mikippen az Dorotthia Kifs Azzon az tamétalan Zúzekvel thábort yáratván és Carneval Vitézeivel zertelen nagi hada lén; mell Kőnivnec is alkalmatofságával ki s mit tőtt? avagi chinált? avagi niert és veztőt ligien; zeep rendvel voltakippen megh írván látod.

Így lévén, Dorottya kiment a szálába,
Ahol a tánc vala legszebb divatjába.
Az urak, a dámák a kölcsön vígságban
Képzették magokat boldogabb világban.
Más pedig, akinek a jövő munkára
Szüksége vólt teste-lelke nyúgalmára,
Édesdeden pihent, még a tölt hóld haladt,
A jóltévő álom superlátja alatt.
Csendesség vólt: csupán a muzsikahangok
Mozgatták az üvegtáblát s a firhangot,
S a dobogó lábak zörgettek taktusra
A fél-szenderedett éjji Zefirusra.
A kastély ekhózott az örömlármával;
A cseléd, a vendég, az úr a dámával
Játszott, tréfált, táncolt, vígadt az udvarban,
A nagy palotában, tornácban, pítvarban.

Csupán Dorottyának kóválygott a feje,
Kit megvesztegetett az Éris mételye;
A mord indulatok szívében s amegett
Mind elterjesztették a bús fergeteget.
Nem lelven már kedvét, dúlt-fült ő magában,
S belévágta magát egyik zúgolyában
Egy bőrkanapéra, hol némán vesztegelt,
És lelke a harag sovány mérgén legelt.
Most egyszer lehetett látni valahára,
Hogy ő piros színt is vehetett magára;
De az ő pirossa hamar elenyészett,
Pirja kékké, kékje hamar sárgává lett.
Láttatott szája is beszéd formán tenni,
De annak nehezebb vólt értelmét venni,
Mint amit a Delphis vén Pythiája mond,
Ha Fébus meglepi, jövőndől, s félbolond.
Egyszerre felugrott az ágyszékről, készült,
Meg akart indulni - s újra a székre dült.

Adelgunda hozzá méne. - „Jókor jövé! -
Mond néki Dorottya, - lelkem újjonnan él.
Titkot közlök véled; szíved legyen helyén, -
Gyere e szobába, - jöttél jóidején.
Gyer hamar, - ne késsünk - titok - jól esmérlek;

De hídd bé magaddal Orsolyát is, kérlek.”
Orsolyát béhíttá, s a muzsikaszónál
Eltűnt a három vén az oldalajtónál.
Így mennek a három fúriák morogva.
Csókoló kigyókkal s egymást kézen fogva,
Tulajdon anyjoknak örök homályjába,
A Styx mellyékének egyik barlangjába,
Mikor a királynak s népnek esztét veszítik,
Rá a hadat, pestist és veszélyt terjesztik.
Így lépdegél együtt a három párka is,
Az öreg Atropos, Clothó és Lachesis,
Kiki a szerszámot vívén a markába,
Az élet és halál fonószobájába.

„Édesim! - Dorottya nekik így beszélt:
Sorsom keserűség, s tiétek köz véle.
Az én fájdalmamból ti is részt vehettek,
S feltett szándékomban méltán segíthettek.
Bosszúállás tüze perzseli mellyemet,
A méltatlan szégyen elfogyaszt engemet,
Halált s elégtételt szomjúznak csontjaim:
Rajta! ne késsünk már, szenvedő társaim!
Duplázzuk meg azt a csúfot az ifjaknak,
Amit már ennyiszer reánk raktak, s raknak.
Kevélységek szarva szinte az égig ér,
Annyi esztendőktől fogva bennünket vér;
Törjük le, s nyerjük meg érdemlett becsünket -
Csúfjoknak tárgyává tettek már benünket!
Éreztessük vélek, melly súlyos a harag,
Mellyet a megvetett asszonyi szív farag,
S melly érzékeny bosszú, mellyet a megsértett
S gyalázott szerelem önnön magáért tett. -
Tudjátok, hogy itt a Fársáng; jól láttátok,
Melly vad és goromba vólt hozzám s hozzátok;
Láttátok, melly víg vólt szomorúságunkra,
Melly büszke és szúrós csúfoltatásunkra,
Ugyan lehetne-é néktek rá nem állni,
Ha e tanácsomat mérészlem ajállni,
Hogy az ő örömét fordítsuk bánatra
S duzzadt hegykeségét méltó gyalázatra?
S ha magam elkezdem ez intézetemet,
Lehetne-é néktek elhagyni engemet?
De ám légyen! töllem mind - mind elálljatok:
Magam is indulok. Eljöttek? Szóljatok!”

Az Éris szikrái, amellyek titokban
Eddig a banyáknak szívekben, májjokban,
Mintegy hamu alatt, még benn lappangának,
Egyszerre kiütvén, lángokká válának.
„Megyünk-menjünk!” amit mondhattak, ez vala;
Indultak, s mindenik már bosszút forrala.

De Dorottya, ki már haragja tajtékát
Jobban kifőzte vólt, így közlé szándékát:
„Nem, nem! gondolkozva kell bánni nagy fával,
Sok kézzel kell nékimenni s sok baltával.
Nagy munkába kezdünk, melly ha végbe mégyen.
Vagy öröm lesz bére, vagy örökös szégyen.
Nékünk is kárt tehet a hebehurgyaság.
Jót, rosszat jobban tud túrni egy társaság.
Előbb is azokkal közöljük dolgunkat,
Kik sorsokhoz fogják mérni a sorsunkat.
Ha egyszer Rebeka s Márta meg nem veti
Zászlónkat, a többi önként is követi.
Mindent, akit velünk a közügy egyesít,
Majd a köz próba is egyaránt lelkesít. -
Ez tehát tanácsom: rajta! ne késsetek,
Minden társainkba olly lelket öntsetek,
Hogy köz gyalázatunk megtromfolására
Kiki a köz munkát vállalja magára.
Töltsétek bé őket belső háborúval,
Carnevál s az ifjak eránt új bosszúval,
Valakiket köztök hajlandóknak láttok,
Magatokhoz vévén, hozzám béhozzátok.
Én addig az egész dolgot megforralom,
Kifőzöm s egyszerre nékik kitálalom.”

Ezt mondván, ama két banyát elereszti,
S zajos szívét újabb habokba süllyeszti.
Hányja, veti végét, elejét dolgának,
Kivált: miként kezdjen néki a csatának.
A harag, bosszúság gyakran kilankasztja,
S plánumának folytát közbe megakasztja. -
De vidúl, hogy immár dölgai jól mennek,
Mivel néhány dámák nála megjelennek,
Kikkel már Orsolya és Adelgunda szólt,
S kiknek már a szívek a Dorottyáé vólt.
Ezek után több-több gyüle zászlójához,
Újabb truppok jövén a többek truppjához.
Úgy forrt már a leány s asszony a szobában,
Mint a szentelt szűzek Veszta templomában.
S mint a lefüstölt raj az új kasban belől,
Zúgtak, zsibongottak az ajtón kétfelől.
Könnyű vólt Orsolya- és Adelgundának
Így nevelni számát szoknyás verbungjának;
Mert az asszonyi szív s a leányi elme,
Kivált ha búja van, vagy pedig szerelme,
Az olly ámítónak magát ki- s bénýtja,
Aki eltalálja, hol a dámák nyitja.

Éris sem henyéle a többi társával,
S minden rést és utat megrakott minával.
Most pedig (ki tudná még meg is gondolni!)

Álommézzel kezdi Izráelt locsolni.
 Izráelt a bögőst, kit altató méze
 Mindjárt a legmélyebb álomra ígéze.
 A bögője mellől feldűle Izráel,
 Helyét alattomba Eris foglalá el,
 S olyan vén zsidóvá válék azon nyomban,
 Amilyen rabbi nincs lemergi templomban.
 Felveszi a vonót, kapja a húrokat,
 Széjjel igazítja s tekeri azokat.
 Rajtok száz *discordánt* hangzatokat csinál,
 Mellyek bérohanván a fül dobjainál,
 A nyugovó lelket úgy felháborítják,
 Hogy gondolatjait egymásra zúdítták,
 A szép *hármónia*, melly a holt húrokról
 Az érző-inakba szállong, és azokról
 A lélekbe felhat, s a szívbe bényomúl,
 Hogy azt az erkölcsnek szentelje templomúl,
 Egyszerre elhagyá a húrt, az inakat,
 A lelket, a szívet, - s a jó rend megszakadt.
 Jól tudta azt Éris, hogy a szív útjának
 Birtokán hatalma van a muzsikának! -
 Mint a zöld Hortobágy kövér mezejében
 A csintalan betyár, ha a szél mentében
 Süvegmocskot éget a szalmán vagy pipán,⁴⁴
 Maga meg odébbáll gyalog vagy paripán;
 Hiába hangicsál a duda, furulya,
 Összebög a marha, megszalad a gulya,
 Tehén, üsző egyre szalad a cserénynek,
 Van baja, van mérge a szegény legénynek:
 Így ama szédítő hangok bűbájára,
 Az Éristől titkon húzott muzsikára
 Tódúlt a dámáknak nagyjok és aprajok.
 Zűrzavar lett, kiki bámúlta, mi bajok?
 Szintúgy törték, nyomták az ajtón magokat,
 Otthagyták a táncot s a gavallérokat.

Dorottya már szintén ugrott örömében,
 Tajtékba lábbogó szíve reményjében,
 S köröskörül nézvén az amazon hadat,
 Győzött már előre! nyúzta is a vadat.
 A bosszúállásnak, truccnak kívánsága
 Benne a legfelsőbb garádicsra hága;
 Carnevált már saját lábánál képzette,
 S mint csókolják kezét az ifjak mellette. -
 Gyenge, kevély cipő, ugyan mit nem tennél,

⁴⁴ HORTOBÁGY pusztáján, melly az úgynevezett Hortobágy folyóvíznek vagyis Tiszaszakadéknak környékén esik a debreceni és újvárosi földön s közönségesen az alföldi legelők körül, szokások holmi pajkosoknak, hogy *pipájokba süveg- vagy kalapmocskot* tesznek, mellynek füstjét ha messzéről a gulya megérzi, szerte-széjjel szaladoz.

Ha te a süvegnek főhelyére mennél?
Most is te szabsz törvényt ezer galántoknak,
Akik imádói a piciny láboknak:
Sok férjfiész saját Kapitoliomát
Elhagyja, s csókolni leszáll lábad nyomát.

Mihelytt tanácskoztak együtt egy keveset,
Amelly is sok szóval, kevés sóval esett,
És minden bibéjét gyarló szép nemeknek
Illették (de amit a külső füleknek
Nem lehet most nékem elötrombitálni,
Szent titkok! mellyeket tilos profánálni): -
Dorottya kiválaszt egyet nagy felhanggal,
Aki a szálába menjen követ-ranggal
S mondja meg az ottan lévő vendégeknek,
Mi a kívánsága a dámaseseregnek.
Rebeka vala ez, a tisztos *Rebeka*,
Kinek ősz a haja, görbe a dereka,
Ki hajdan magának, most pedig másoknak,
Sok próbán általment kerítője soknak.
Ékesenszólóbb ő, mint akármelly kofa,
Meg is van edződve orcáján a pofa.
Ezt választották ki Dorottya s a szépek.
Hogy az ifjak előtt legyen az ő képek.
Ki is állt nyúlőrös szalupban a dada;
Melléje Dorottya még kilencet ada.

Kongott már a szála: nem tudták odaki,
Hogy a szép nimfákat mi a kő hordta ki?
Bent egy-két ifjasszony csak úgy csilleng-filleng,
Mint a szedés után az elhagyott billeng.
S midőn éppen immár azon töprenkedtek,
Hogy a sok dezentír szépek hová lettek,
S egy kurázsiz ifjú szinte már értek ment:
Rebeka s az egész követség megjelent. -
Kacagtak az urak és brávót tapsoltak,
Mert ebből egy jeles maskarát gondoltak.
Carnevál maga is (nem tudta) vígadott,
Hogy a dámasesereg illy szép tempót adott.
De midőn azokat különös gálával
Látták vala lenni szeriöz minával,
Nem tudták a dolgot egybe mire vélni,
Mígnem missz *Rebeka* így kezdte beszélni:
„Uracskaim! engem azok küldöttek,
akiket az Urak meg nem érdemlenek,
Azok, kiket ide hozott ma a szánka,
Az a sok ifjasszony s drága szép leánka,
Kiknek, bár magokat olly nagyra nézik is,
Lába kapcája sem lehetne egyik is.
Mért vágynak olly nagyra a gavallér névvel
Ha úgy bemocskolják azt a szilvalével?

Phi! arra a névre fel sem nyitnám számat,
 Vagy a zsidvásárba vetném a pundrámat. -
 Mit ér a fodroshaj? a mándzsét? a tászli?
 A zsinóros nadrág, ha az ember bászli?⁴⁵
 Pedig melly kényesen-feszesen-begyesen
 Járnak az uracskák végig a *Pártesen*?
 Az Úr is Pozsonyban eleget fentergett:
 Mért nem produkál hát itthon is *Schlossberget*?⁴⁶
 Azért, mert nem szabad? azért, mert nem illik? -
 Azért, mert az Urak mind csak kákompillik!
 Magok elcsergetik másutt sűgárjokat,
 S itthon még csúfolják a szegény lányokat.
 Kereken kimondom: az urak s Úrfiak
 Csak ahon nem kéne, ott csintalan fiak. - -
 Ez a locsperdi is, az ebágyról esett,
 Mit tesz? mért jött ide? nálunk mit keresett?
 Léhűtni jött ebbe a kompániába?
 Diktom, faktóm! vesszen pokol-kurvanyjába!
 Fárságnak hívatná ő is magát hogy már,
 Pedig pernahájdér, gézengúz, koszlobár.
 Mégis ő mér hányni a dámáknak fittyet:
 De megtaníjtuk ma ezt a kótyonfittyet.
 Meg! és minden leány fülébe pesel ma;
 Néked szól a lecke, te gizgaz, te selma! - -
 De, hogy követségem hosszason ne essék:
 Idejöttöm okát meghallgatni tessék.
 Minden rangú dámák egyes akarattal
 Engemet küldöttem olly parancsolattal,
 Hogy kívánságokat adjam elő pontban
 Az Uraknak; melly is áll e három pontban:
 Elsőben az Urak szabad tetszésünkre
 Ezt a gaz Carnevált adják ki kezünkre;
 Másodszor haladék nélkül felkeressék
 A nagy mátrikulát, hogy megégettessék:
 Harmadszor, valakik most is nőtelenek,
 Minket *solenniter* mind megkövessenek.
 Ha e kívánságot a szála felhagyja
 S követő-levelét nékem ki nem adja,

⁴⁵ BÁSZLI némelly környéken annyit tesz, mint másutt *baszuta*, *liphec*, *pipogya*, és ami odább alább előfordul: *kákompilli* s a többi.

⁴⁶ PÁRTE! SCHLOSSBERG! fájdalom, hogy nagyon is esméretes nevek és helyek, amellyeken való lelki, testi és világi elromlások az ifjaknak nemcsak egy szatiristának érdemlené meg a figyelmét, hanem olyanoknak is, akik vagy könyveikkel vagy hatalmokkal hamarabb fordíthatnak a dolog nevén! - Nem elég a bűnt megtiltani, hanem a bűnnek eszközeit kellene eltörölni; vagy a gyönyörűségeket a virtus kecségetető eszközeivé tenni. - A legútálatosabb úgynevezett *Kreutzertheaternél* mi közönségesebb fészke és menedékhelye a közönséges bűnöknek? Tegyük virtus oskolájává a theátrumot, s érzékeny ifjainkat bátran vezethetjük akkor belé; a gyönyörűségek nemes érzést fognak benne, mint a Róma és Athéne nevendékiben, felindítani!

S a mátrikulával ezt a gaz spicbubot:
Ellenségnek tartsa az asszonyi klubot.” -

„Ellenségnek tartjuk az asszonyi klubot;
Magunk közt egyet sem esmerünk spicbubot;
(Ilyen választ ada Bordács Rebekának)
Szüksége van nálunk a mátrikulának;
Eb, aki Kenteket, néném! megköveti;
Diktom! s az öreg fart visszacepelheti.”

E szókra az urak mind kacajt ütének,
De a lány-követek felmérgesedének. -
S mihelyest az egész követség-csoporttal
Rebeka visszatért a kerek réporttal:
Seregét Dorottya mindjárt összeszedte,
S egy rendes ármáda formájába vette. - -
Nyílj meg most, Helikon! nyílj meg; s ti magatok,
Szép istenasszonyok, előttem dalljatok.⁴⁷
Ti elmondhatjátok, jut is eszetekbe,
Kik állottak belé a leányseregbe.
Kik vóltak vezéri az amazonoknak,
S örök egri nevet kik nyertek magoknak. -

Egy erős négyszegű corpust formálának;
Akik legaggottabb leányok valának.
A sereg derekát ez a népség tette:
Kommandóba őket *Adelgunda* vette.
A két szárnyán álltak, mintegy könnyebb truppban
A fiatal szűzek felkötött szalupban:
E gyönyörű népet, vezérelte elől
Magdalena a bal, *Márta* a jobb felől.
Hátul a vasasok nehezebb osztálya
Az özvegyasszonyok seregét formálja.
Lassú, de kemény nép: reservaként vagynak;
Orsolyát tisztelik vezérlő hadnagynak.
Az avantgárdába, melly mindnyája között
A legkatonásabb formába öltözött,

⁴⁷ NYÍLJ MEG MOST! HELIKON! s a többi. Mikor Virgilius a háborúra felkölt itáliai vitézeket elő kezdené számlálni, így kiált fel egész enthusiasmmal [Aeneis Liber VII. versus 641-646.]:

Pandite nunc Helicon, Deae cantusque movete,
Qui bello exciti reges, quae quemque secutae
Complerint campos acies; quibus Itala jam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arserit armis.
Et meministis enim, Divae, et memorare potestis:
Ad nos vix tenuis famae perlabitur aura.

[Nyílj meg most, Helikon: kezdjétek dallani, Múzsák,
Harcra milyen vezetők keltek, ki mögött a mezőt mily
Sor töltötte be, mily hősökkel volt viruló a
Drága Itália már akkor, s fényt fegyvere hogy szórt.
Mert hiszen ismeritek s el tudjátok ti sorolni:
Hozzánk csak valamely kisded szele vert el a hírnek.]

Azok az eleven freycorok valának,
Akik már férj nélkül szülni is tudának.
Friss és gyönyörű nép! fortélyos, vakmerő;
Rebeka vezette, egy próbált hadverő.

Ezek a vezéri s osztályi valának
Ennek a rettentő dámaármádának,
Mellynek fő kórmányát Dorottya tartotta,
S mint *general en chef*⁴⁸ maga mozdította.
Nem választott ő ki egy helyt egyenessen,
Hogy ahol nagyobb baj esik, ott lehessen.
Tizenkét ősz s próbált banyát melléje vett,
S egy vén guvernátnét⁴⁹ adjutantjának tett.
Ekkor az ütközet módját így rendelé,
Hogy a front léptenként menjen eléfelé:
A szárnyi könnyű nép akként fordúlgasson,
Hogy minden sort s rendet zavarba hozhasson.
És a mátrikulát csalfán vagy mérészen,
(Melly a triumfusban legszebb préda lészen)
Kerítse kezéhez az ellenség elől,
Egyszóval vigyázzon minden oldal felől:
A hátúlsó sereg még most szótól várjon,
Minden rést és utat keményen bészárjon:
Most pedig egyszerre az első dobhangra,
Az egész avantgárd⁵⁰ üssön a Farsangra,
S ha lehet, Carnevált hadifogllyá tegye,
Vagy a mátrikulát kezéből kivegye;
De ha rabbá esik, kedvezzen Hímennek.
Lánc közt is tisztelni kell a rangját ennek.

Mikor a táborban mindent elrende:le:
Últ egy baldakinra, kit nyólc szűz emele,
S onnan igazgatta a népet, a helyet,
És, mintegy feldmarsal, perspectiva helyett,
Hogy ráügyelhessen a nagy ármádára,
Egy vén pápaszemet feltett az orrára.
Külön-külön minden vezért és hadnagyot
Serkentgetvén, nekik mindent jól meghagyott. -
„Most már eljött a perc, így szólla nyájához:
Hív barátinám! kezdjünk a munkához.
Csak bátran! velünk lesz a bosszú s szerelem.
Menjünk! már zsebemben van a győzedelem.” -

⁴⁸ GENERAL EN CHEF a legfőbb vezére egy sok ezerből álló fegyveres seregnek, akitől függnek osztán minden osztályos generálisok.

⁴⁹ GUVERNÁNTNÉ, franciául *gouvernante*, a nagy házaknál a gyermekeket nevelő s az azoknak gondját viselő asszonyszemély.

⁵⁰ AVANTGARDE, *elősereg*, előre indított vagy az ütközet elejére állított kisebb sereg.

E szókra *Tesztilis* felveszi kezébe
A sereg zászlóját, mellynek a végébe
Lengő pántlikákkal körül koszorúzva
Tintukkal bodrozott főkötő vólt húzva.
Az apróbb zászlók is lobognak szép sorral,
Kiken Vénus látszott, bölcsővel s Ámorról. -
Megindúlt a sereg; a selymek suhognak,
A pádimentomon a cipők topognak:
Szikráznak a tüzek a dámaszemekben,
Keblekben kurázs van, fegyver a kezekben:
Harnádel,⁵¹ strikknádel, ördögpokol-nádel,
Melynek külömb nemét ma sem számlálnád el,
Almaevő kis kés, etuis-bicskia,
Szemnyilak, csókcsákány, mosolygás-fringia.⁵²

A Dorottya gögös baldakinja megett
Fő hadi-muzsika gyújtá a sereget.
Lizette, a szépen hárfázó *Lizette*
A lyányok fársángi marsát elkezdette:
Melette a nótán tíz hárfá hangozott,
Húsz tambura s doromb akkompanyírozott.
Mások, vagy letörvén a butellák alját,
Azzal trombitálták a *Lizette* dalját,
Vagy holmi nagy smukkos katulyát tartának
S két frizör-füsűvel azon dobolának.
Az egész ármáda danolta a marsot,
S úgy tették hangjánál a truppok a marsot.
Éris pedig, szíve teljes örömében.
Felemelvén magát pudlis szekerében,
Titkos kacajok közt lebegett felettek,
S denevér-nimfái körülte repkedtek.

Mikor a nagy corpus a szálába kijött,
Már az avantgárda Carneválra ütött,
A pajzán freycorság ötet megtámadta,
Ki kezét, ki haját s köntösét rángatta.
Lármás csivogással mind rá kezdtek esni,
Maga vólt s oltalmat nem tudott keresni.
Így jár az a szegény bagolyfi is éppen,
Ki elhagyja enyhős odvát délközépen.
Mihelytt a madarak látják, körülveszik,
Akármerre fordul, meg nem menekszik;
Míg a kányák úzik, a csókák csácsognak,
Cseveg a sok veréb, a varjak kárognak.

⁵¹ HARNÁDEL s a többi. - *Nadel* német szó, magyarul tűt térszen. Egyszer egy német technologicus könyvben a tűnek huszonnégy nemét olvastam meg; pedig sem a hájvarró, sem a bornyomózsák varró, sem még inkább a bocskorfűző tű nem vala meg benne.

⁵² FRINGIA. - Ezt a szót a kardvasakra szokták felütni, annak jóságának jeléül és bizonyosságául.

Csúfolja, csipkedi, rángatja mindnyája,
Tele a tollával mindeniknek szája.

Már a nagy sereg is a csatapiarcot
Magának foglalván, elkezdte a harcot.
A bal szárnyon álló könnyű nép sok szűzzel
A mátrikulára ütött kemény tűzzel.
Hímen felkiáltott: „Urak! ne hagyjátok!
Most a mátrikulát mindjárt nem látjátok.”
Ezt a gavallérok hallván, odamennek,
Hogy segítségére legyenek Hímennek.
De már akkor körbe fogta a lánycsoport,
Verték a széjjelhányt székek között a port.
Szörnyű a zaj s lárma. Ezek megragadják
Híment és a könyvet, amazok nem hagyják:
Most ezek hányják el a széktől azokat;
Majd azok nyomják el onnan a lányokat.
Fillisnek már a könyv éppen kezében volt:
Kiáltott a sereg, a győzőnek tapsolt:
De alig csípte meg *Károly* egy keveset,
Elejté a könyvet, s a' lábára esett.
Odaugrott *Károly*, a prédát már hozta:
De *Rozinka* ötet agyoncsiklandozta.

Másfelől az ifjak, e szép harc neszére,
Indúlni akartak Hímen védelmére:
De a könnyű sereg jobb szárnyával Márta
Kirukkolt, s előlük az utat elzárta.
Keresztül próbálnak az ifjak rontani:
De ennyi szép ellen ki tudna állani?
Egyedül maga vólt olly gavallér *Albert*,
Hogy annyi amazon ellen indulni mert.
Thrézi ellentállott: de egy pillantása
A szép szűz szívében halálsebet ása.
Visszapillantott rá haldokló kedvese,
S a sebhedt bajnok is a földre leese.

Ez esetre a harc nagyobb tüzet kapott.
Felzendült mind a két népség s összecsapott.
Csatáztak a mérész dámák az ifjakkal
Szerелеm mérgébe mártott szemnyilakkal,
De a kézzszorítás és sóhajtás heve
Sok szépek szívében nagy pusztítást teve.
Sok gavallér pénzt is adott a spionnak
S kitudta bibéjét a szép kisasszonnak:
Mellyért az amazon hullott is a harcon,
Koccant a csákány is a keblen és arcon.

Már a gavallérság jóval is innen járt,
Hogy Dorottya arra veté az okulárt.
A legszebb szárny vesztét a baldakinjából
Meglátja s a közép-sereg derekából

Négy erős csoportot kiküld sietséggel,
Hogy a győzött félnek legyen segítséggel.
Kik is kiszégezett pagnéttal kiálltak,
S tűjökkel eleven sorompót⁵³ csináltak.
Azonnal Boriska, ezek komendántja,
A gavallérokat olly mérgesen bántja,
Hogy perlő nyelvének s éles szablyájának
Ellene ők tovább már nem állhatnak. -
Egy főkötő-spádé vala a markába,
Amellyel úgy szúra Lajcsi nadrágába,
Hogy amint sok tréfás társaságban hallik,
Még most is meglátszik puliderjén a lik.

Ezalatt a harcnak legjobb divatjában
Ámor, ki sohasem nyughatik magában,
Elméjét egy hadi fortélyon hánytatta;
A kis szerelmeket mind öszvehívatta,
Kénkövet, kanócot ásóval, kapával
S a hamar-szerelem friss puskaporával
Adott a kezekbe, hogy azzal menjenek
A házba, megmondván, mitévők legyenek.
Megértvén Ámornak e parancsolatját
Az apró *minörök*,⁵⁴ a szála padlatját
Mindjárt mesterséges mína alá vették,
A dámák ruhája alját felvetették.
Ah! e sebes tűzláng hányat felpörköle,
Hányat ejtett sebbe, hányat meg is öle!
Sokan, igen sokan, mintegy fél-halottak,
A földre s az urak ölébe hullottak.
A rúgó salétrom minden észet és csontot
Saját forgójából kihányt, széjjelrontott,
S a láthatatlan láng gyújtván a velőket,
Édes csiklandással emésztette őket.
Héj te, ravasz Ámor! miket fel nem találsz?
Egyfelől nem győzvén, másutt is praktikálsz!
Van-e olly rejteke az asszonyi nemnek,
Amellyben nem nyílnék rés a szerelemnek?
Dorottya, kit a láng ama baldakintól
Nem érhetett vala, ment maradt e kintől.
Azért kevés népét ismét serkengette,
Az elszéledteket újabb rendbe szedte.
Fellobban villogóbb tűzzel a harc langja,
Verdesi a padlást a csatázók hangja,

⁵³ *Spanyol SOROMPÓ*nak nevezik a hadi mesterségben azokat a hegyes, vasazott karókból készített és forgatható palánkokat, melyeket a gyalogság elibe szoktak hányni, hogy a lovas nép el ne gázolhassa azt. Németül *spanische Reiter*.

⁵⁴ *MINÖRÖK* a tábornál azok, kik minát ásnak, vagyis akik a puskaport földlyukakba rejtve, azzal az ellenséget vagy annak valamely épületjét felvettetik.

Szék, asztal zörömböl, a dob, trombita zeng,
Csizrától, cipőtől a pádimentom reng. -
Legelőbb is *Rózsi*, a legszebb amazon,
Ecsével szembeállt, s erőt is vett azon:
Már szinte életét el is fogyasztotta,
Kiált Ecse: *Pardon!* s a kardját nyújtotta.
De *Johanna*, kinek rózsákba mártatott
Orcája született hajnalszint mutatott,
Johanna ujonnan Ecsét megtámadta:
De orcáját Ecse addig cirolgatta,
Míg mind elenyészett a Johanna vére,
S hajnalszíne maradt az Ecse kezére.
Iromba lett a szép cerussza s miniom,⁵⁵
Olyan lett a rózsza, mint a sásliliom. -
Így halnak el gyakran egy orcafogásra
Sokan, kik rászoktak a képmázolásra,
Azok, akik nappal angyali bálványok,
Éjtszaka lüdercek s merő boszorkányok.

A vírgonc *Belinda* szokott tréfájával
Bordács úrhoz szalad vigyorgó orcával,
„Mosszió! az Úr is csak kan-életet él:
Mire nézte most is a fársángot? s nem fél,
Hogy hadifoglyommá teszem, megköttetem
S győző-hintóm előtt kevélyen vitetem?”
Ekkor olly bájoló szemekkel tekintett
Az úrra, mind Vénus, mikor Márssal csínt tett,
Az úr mosolyogván a nagy bajúsz alól,
„Eredj, te kis pajzán! - a lyánkának így szól, -
Tudod, már sok ízben ellenem pártoltál,
Faludat prédáltam, ismét meghódoltál.
Kardom most sem tompa, ha tompa, megfénem:
Hogy mersz, pajkos madár, felkelni ellenem?”
Így szóllott, és magát a nimfa megadta,
Tudván, édes iga nyögni őalatta.

Más oldalra *Chlóris*, kinek termetében
Minden kellemesség volt csak a szemében,
(Szikrázó nyilat szórt arra, aki nézte,
Alélt pillantása halkal megígézte;
De mikor csillogó rezgése szétreppent,
A nehéz-nyavalya édesen tört mindent).
Chlóris az ifjakat sebess pillantással
Sűrűn lövöldöztén, hullatta rakással;
Kivált rátalálván a deli *Vincére*,
Ezer tűzkacsintást szórt rá szegénykére.
A triplázott villám elfogá a szemét,

⁵⁵ CERUSSA, tesz fejr festéket, fejr kendőzött; *miniom* pedig egy neme a piros festéknek. A jóféle orcafestő piros színnek a neve carmin.

Megelektizálta mindenik tetemét.
Lángolt az orcája, dobogó szíve vert,
Élt még, de nem tudta, s eszméletlen hevert,
Chlóris odaugrott, s a maga csókjára
Kicsalta lelkét is halvány ajjakára. -
Azomban Ámor is a harc közepében
Ákhillesként nyargal hadi szekerekben,
A szépszemű Chlórist, ki elandaloda
Holt bajnokja mellett, s nem vigyázott oda,
Chlórist elütteti a rúdnak végével,
Lerogyik s fekvését festi szűz vérével.
Eltapodta őtet az Ámor szekere,
Átjárta szép mellyét, szép hasát kereke,
Így esett el e két bajnok egy csatában,
S mindketten megholtak ők - metáforában. -

Ámbátor a fejem toalett⁵⁶ volna is,
Kurtizán mellyemből coquet nyelv szólna is,
Bár próbát romános elmésséggel teszek,
S ékesebben szóllok, mint Hof-maitresszek;
Mégsem festhetem le teljes valójában
Mindazt, ami esett ebben a csatában.
Másként is sok itten, ami titok és szent;
S még a poéták sem tudhatnak itt mindent.

Elég, hogy a dámák, kik bár hullottak is,
Váltak még, és sűrűn hulltak az ifjak is,
Tovább is tüzesen folytatván a harcot,
A gavallérokon tettek sok kudarcot.
Emellett a szegény Fársáng óltalmára,
Ki a sok dáma közt már majd pórul jára,
Másfelől Hímennek s a mátrikulának
Védelmére számos ifjak tartatának.
Azomban a dámák megmozdíthatatlan
Nagy ármádiája mégis mindúnatlan
Attakban vólt, sok szép ifjakra kárára,
Vagy a két szárnyáról kicsapott portára.
Dorottya mind újabb csatára rendelte
Vezérít s a lankadt szíveket tüzelte.

Opor, hogy már végét vesse a csatának,
Egy újj stratagémát gondolt ki magának,
Mellyel minden trüppöt zűr-zavarba tégyen,
S Dorottya, a vezér, tehetetlen légyen.
Annyi sok hatalmas szemmel és szablyával
Szemközt állván, így szólt felséges orcával:
„Halandó angyalok! kedvelt, szép ellenség!

⁵⁶ TOALET, *toilette*, teszen franciául asztalkát, különösen pedig asszonyi ékesgetésre készült kis fiókos asztalt; KURTIZÁN, *courtisan*, udvari ember, hízelkedő, dámák körül hívalkodó; COQUETTE, tetszeni kívánó, színes, mézes-mázos beszédű, szerelemhez értő dáma s a többi.

Kiket bennünk ural minden érzékenség,
Kik bírván szívünket a természet jussán,
Törvényt szabtok nekünk szépségtek trónussán,
Hogy ellenkezhethénk tovább tivéletek?
Itt a kéz! itt a szív! csak hogy békéljete.
Tudjuk, miért vagytok haragban erántunk;
Mert véletek nagyon hidegképpen bántunk:
Nohát ezen vétünk jóvátételére
Én mint a fársángi tábor fővezére,
Még ma egy kisasszonyt kívánok elvenni;
S tudom, vitézim is mind így fognak tenni -
De én annak adom cserébe szívemet,
Aki legelőször megcsókol engemet.”

Édes kotlós anyjok egy kotyogására
Hogy fut a sok csirke egy szem gabonára:
Minden kisasszonyok akként tódulának
Legelső csókjára Opor orcájának. -
Senki sem ügyelt már zászlóra vagy sorra:
Isten hozzád jó rend! hajde mind Oporra!
Szintúgy rúgták egymás cipellője sarkát,
Tapodták, hasgatták egymás sleppje farkát;
Az elsők hátrálták az utólmenőket,
A hátulsók visszahúzták az elsőket;
Lármáztak, zajgottak, porfelleget vertek,
Asztalt, széket, bőgőt, cimbalmot levertek.
Tört a pohár, palack, tányér, táca csörgött:
Ugattak a pudlik; ajtó, ablak zörgött.
Ifjúként szaladtak még a vénlantok is.
Sem hadnagy, sem swardom, sem rend. Sőt magok is
A baldakint tartó szűzek elfutának,
S keze, lába kitört marsal Dorottyának.

NEGYEDIK KÖNYV HAJNALIG

Sumaya. Mikippen az vitéz Dorotthia Soc Zűecnec hallatlan keferűsighire az faidalmos halálval kűzkődnéc, és hogi mikippen ochódnéc föll, miért hogi Carnevallal egietemben az Matriculla Sácmánra yutván; mell is tűzvel megh igettetic vala az Carneval penigh megh zabadól vala, meliecnec utánna vődd eződben Kegies Olvasó az Vin Gergőnec bezidit, és a' zépp Venus Iften Azonnac is mikint történéc az ő ala-zálláfa ickes Ritmusocval elődben adattatnac.

Mind rátódúla már kíváncsi vágyással
A dámáknak nagyja, apraja rakással
Oporra, hogy ötet mindjárt megcsókolja;
De a gavallérság őket meggátolja.
Az ifjak hatszeres *Karéba*⁵⁷ állának
S Opornak eleven sáncot csinálának.
Már egy dámának sincs, akármerre térjen,
Sem résse, sem módja, hogy Oporhoz férjen.
Néha erőszakkal rohantak ostromra,
Néha rimánkodtak, sírtak, - de potomra.
És mivel a *karén* által nem törthettek,
Szégyennel, bosszúval hátrálni kezdetek.
Mint vert had, egyenként kiki visszatére
Felsült kívánsággal a tábor helyére.
Ahol már összetört baldakinja mellett
Megsebhedt marsaljok csak alig lehellett.

„Hitetlen nép! - így nyög Dorottya nékiek -
Hát a vitézeknek így kell-é tenniek?
El kell-é hagyniok kiszabott rendjeket,
A fegyvert, a zászlót, a fővezérjeket?
Gyarló nép! egy ravasz ellenség szavára
Úgy kellett rohanni a férjfi csókjára?
Phi! szégyen! gyalázat! gyáva teremtvények,
Kikből így űzhetnek csúfot a legények!
De lám hívságtokért megvan a jutalom:
Od' a szép becsület, od' a diadalom.
Helyébe csak szégyent, kudarcot kaptatok,
S ím, félhóltan fekszem én is miattatok.”

A szégyen és bosszú őket eltöltötte,
Lesütött orcával álltak körülötte,
Dámaszokás szerént sírtak haragjokban,
Átkozván magokat és Oport magokban.
S fájlalván hűségesek vezérjeknek estét,

⁵⁷ CARRÉ tesz itten különösen négy szegeletre álló s egy bizonyos helyet békerítő katonacsoportot.

Hószín karjaikra felvevék kék testét.
Bévivék szomorún az oldalszobába,
Ahol helyhezítették puha nyoszolyába,
Vígasztaló szóval, kávéval éleszték,
Szederjes sebeit kötözni is kezdték. -
De néki nem lévén többé bizodalma,
Elnyomván testének, lelkének fájdalma:
„Gyalázatban - úgymond - tovább miért élek?
Inkább becsülettel hal meg a nagy lélek.
Ti, kik okoztátok rajtam e csúfságot,
Hogy tukmálhatjátok énrám e világot?”
E szókra sebéről tépvén a falstromot,
Meg is tette mindjárt a testamentomot.

Öt vén dáma leül a toalettéhez,
Apollónka pennát dug a fél füléhez,
A *Schreibkalenderből*⁵⁸ a bőjtnél kiszakaszt
Egy tiszta levelet, kétfelé hajtja azt;
A gyászos íráshoz készül keseregve.
Dorottya elkezdi diktálni heregve: -
„Én, alább is megért kisasszony, Dorottya,
Letelvén világi életem robotja,
Egyébként ép s csendes elmével diktálom,
Csak hogy az ifjakat szeretem s útálom.
Én, mondom, e nemes megyében születtem,
S eredetet régi törzsök-házból vettem.
De amellynek bennem magva fog szakadni:
Jószágomról tehát rendelést kell adni. -
Elsőbben is hagyok kétezer szuverént
A bécsi *bolondok házá*nak aszerént,
Hogy fundussok legyen az olyan szűzeknek,
Kik kosarat adván magok kérőjöknek,
Mint szokott, örökös pártába sültének:
Ezek a bolondok házában éljenek!
Másodszor: testálok a *szülők házá*ra
Kilencezer tallért, az ollyak számára,
Akik csúnyák lévén, vőlegényt nem kapnak,
S természeti tűzők miatt félre-csapnak.
Harmadszor: keresett jószágomnak felén
Egy jó fundációt állítok Pentelén,
Mellyből esztendőnként megtartván a számát,
Férjhez kiadjanak tizenkét vén dámát,
Felén egy *Vesztális templom* építtessék,
Mellyben húsz vén szűznek lakás rendeltessék,
De úgy, hogy mindnyája járjon főköttővel,
Mert igen éktelen jární leányfővel.

⁵⁸ SCHREIBKALENDERNEK vagy írókalendárjomnak hívják a németek a negyedréti árkusra nyomtatott kalendárjomot.

Továbbá, ha ama költő jó kedvébe,
 Aki most itt mulat ebb' a vármegyébe,
 Leírná a dámák mellett tett harcomat
 S hattyúi szárnyain zengné halálomat,
 Minthogy, amint mondják, eddig minden nagyok
 Üresen bocsáták:⁵⁹ néki fundust hagyok.
 Lencseni⁶⁰ kertemet mezei házammal,
 Minden bankóimat az egész smulkommal
 Adják néki: ebből holtig elverselhet
 S Beócián Parnasz hegyeit emelhet.
 De a buffánomat⁶¹ mégis Orsolyának,
 A két mopszot pedig adja ki Mártának.
 Végre a széjjeltört baldakin fájából
 S vőlegényt nem esmért nyoszolyám aljából
 Egy *castrum doloris*⁶² készüljön számomra,
 De nevem ne messék kőbe a síromra;
 Netám az utazók, kik ott szájonganak,
 Még holtom után is lyánnak csúfoljanak. -
 Testem pedig a két pázsímhöz⁶³ temessék,
 S legalább porom is férjfi porhoz essék. -
 Ezen testamentom végrehajtójának
 REBEKÁT..." E szók még a száján valának: -
 Amidőn Rebeka, ki az elszéledett
 Népet rendbe szedte, s ott kinn verekedett,
 Triumfált sereggel, örvendő lármával
 Béjött a Fársággal s a mátrikulával.
 Alig pillantá meg Dorottya félfelől,
 Azonnal olly édes öröm lepte belől,
 Hogy elfelejtkezvén minden fájdalmáról,
 Életről, halálról leugrott ágyáról.

⁵⁹ EDDIG MINDEN NAGYOK ÜRESSZEN BOCSÁTÁK. - Ha mások ezt mondják, nem jól mondják: mert példának okáért nagyméltóságú gróf *Széchenyi Ferenc* ő excellentiája egy presentben is 100 rf., a *grófnő* ő excellentiája egy ódámért külön 50 rf., ismét méltóságos Gr. *Festetics György* ő nagysága a hadi oskoláról írott ódámért 100 rf., más ízben 25 rf., ismét 30 rf., ismét 40 rf. méltóságos gróf *Erdődi Zsigmondné* ő nagysága 5 vagy 6 sor verseért 12 aranyat, tekintetes nemes Fráter István úr 50 rf. adtak, hogy most másokat ne említsek. Méltatlan panasz az, hogy nemzetünkben Maecenások nincsenek; vagynak igen is, csak az íróink vagy importunusok ne légyenek, vagy sordidusok. -

Principibus placuisse viris, non ultima laus est.

HORATIUS

[Mert nem utolsó dísz, odafent ha tetszik a munkánk.

Horatius: Epistolae I. 17.35.]

⁶⁰ LENCSEN egy pusztá Somogyban, Nagybjom mellett.

⁶¹ A BUFFÁN, magyarul far-dagály, talám a módinak minden bolondsági között legképtelenebb bolondság vala! Ez már kiment a szokásból; de a MOPSZOK vagy a dámáknak ölbeli kis kutyáik mégis a gráciák szolgálatjában vagynak.

⁶² CASTRUM DOLORIS nevet visel a nagy emberek halálára felállíttatni szokott *gyászalkotmány*, melyben a meghóltak érdemei szoktak példázatokban előadódni.

⁶³ PÁZSI, franciául page, olyan nemes gyerkőc, akit a nagyobb udvaroknál nevelnek.

„Itt vagy! - s pedig fogva! élek már, így szólla,
Hol a könyv? - majd gondot viselek én rólla.
Élek már! már több írt ne is kössetek rám:
Mindjárt felöltözöm; hol van, hol a ruhám?”
Igaz, hogy Dorottya mindjárt megújítja,
Ruháját rávette, tapsolt s meggyógyula.

Mihelyt Rebekával előbeszélltette,
Hogy kézre Carnevált miként kerítette:
Azon tanácskozott a sereg nagyjával,
Mit tégyen e régen várt hadifoglyával?
Kik közt arra ment ki a dolog summája,
Hogy csak hadi törvényt tartsanak reája,
De, hogy kéznél legyen, csukják bé azomba.
Bé is csukták ötet kemény áristomba,
Amelly olly keserves fogház és kaloda,
Hogy a napfény soha bé nem süthet oda,
Dupla *moldon*-fallal van kerítve körül,
Nehéz hozzáférni, erős köröskörül.
Olly hely, mint aminőn Ulissz hajdanába
A Palládiumért bémene Trójába.
Mégis mennyi csinos urak s bölcsek vannak,
Akik e fogságba víg szívvel rohannak,
Sőt ezt a fogságot vásároljak kincsen,
S örülnek a rájuk vert erős bilincsen.

Végre megtétetvén rá a szentencia,
Felhozza a setét tömlöcből Lídia.
Kijöve Carnevál a vén porkolábbal
Arany nyakláncokkal megbilincselte lábba. -
Strimfli-galandokkal jól hátrakötetvén
Két kezét s drabantok között kísértetvén,
S így nem is ügyelvén az ő mentségére,
Ezt a szentenciát olvasták fejére:
*„Sok lévén Carnevál bűneinek száma,
Méltónak ítélte erre minden dáma,
Hogy mátrikulája porrá égettessék,
Maga hóhér által kiheréltetessék.
Menien véghez. Datum Kaposvár s a többi,
Dorottya mint a szék feje és a többi.”*

Ki is ment húsz dáma az oldalszobából,
S rógust rakván a tört baldakin fájából,
A tüzet nagy öröm s tánc közt gerjesztették -
És a mátrikulát hamuvá égették. -
Innen van, hogy ma már nincsen többé vén lyány,
Mert az esztendeit más nem tudhatja, hány,
S ha egyszer a képét jól kimázolhatja,
Magát gyenge szűznek szabadon mondhatja.

Már éppen kivitték a szegény Carnevált,
Már éppen fegyver közt a vesztőhelyen állt,

Mikor lárma esett ott kinn a pitvarban,
Kiáltanak: tűz van! tűz van az udvarban!
A szobából minden ember kiszalada,
S Carnevál odabé egyedül marada.
Hímen eloldotta a békót lábain,
S a strimflikötöket eltépte karjain.
Akkor vették észre a dámák magokat,
Mikor már szabadon látták a rabjokat.
Késő volt már akkor. Már őket nevette
Carnevál, és magát az ifjakhoz vette. -
De nem tévén a tűz semmi veszedelmet
Szüntetvén a bál is a lármát, félelmet,
Opor úr azonnal kérdezkedett rólla,
Mellyre a lokajja, Gergő, ekképp szólla:
„Tens Uram! A casus minthogy hosszas lévén,
És ezek a lányok igen sok csint tévén,
Meg is únván talán a Tens Úr hallgatni:
Méltóztassék velem egy pipát gyújtani.” -
„Nem kell; csak mondd, Gergő!” - „Tens Uram, tehátlan
Igazán, hogy minden lyáncseléd orcátlan,
Kivált azok, akik lokajok közt nőnek,
S az úri udvarba csak léthútni jönnek.
Én ugyan helyet sem adnék egyiknek is,
Ha mindjárt csupádon széllal élnének is.
A konyhára hordják a pletyka beszédet,
Mindég dérogálják a férjfi cselédet.
Mindég csak cserfelnek, osztány nyálnak-falnak,
Morzsáját sem látjuk a belső asztalnak.
Csak kurafijoknak szoktak ők duggatni.
Tens Úr! kár ezeket lyányfővel járatni. -
De, hogy egyik szómat másikba ne öltsem
És a Tens Úrnak is úri kedvét töltssem:
Most is, míg az urak ott benn mulatának,
Ni, a szedtevétték mit nem csinálának!
Lecsepültek minden becsületes legényt,
Lajhának, kappannak csúfolták a szegényt.
Ihogtak-vihogtak, nyakunkra tódultak;
Megkövetem - még a nadrágba is nyúltak.
Nézze csak a Tens Úr, milyen ez a mente,
Nánika a *sterccel*, ni, hogy összekente.
Tens Úr! egy kurvától én ezt fel nem veszem,
A sátságkíót az Úrért megteszem,
Megőszültem az Úr uraatyja mellett,
De még senki rajtam ilyen csúfot nem tett.
Egészen bolondot csináltak belőlünk,
A mondért, süveget elkapkodták tőlünk,
Azt mondták, hogy jobban illik ökemeknek,
Csak pendely kell nekünk, bodzfa legényeknek.
Még a vitézkötést feltették búbjokra;
Ó, hogy a jégeső verne kobakjokra! - -

Fridrik szakács éppen az ágyon szunnyadott,
 Hogy hatodmagával Mancsi rátámadott.
 Leöntötték szegényt; az mégis szerencse,
 Hogy veres nadrágját nem érte a lencse!
 De bezzeg mikor a fejére tapinta,
 Már a haján folyt le a híg palacsinta.
 Felugrik haraggal, szidja sok *attá*-val
 S bémázolja képét egy tál kocsonnyával,
 Tens Úr: azon semmi épséget nem hagyott:
 Didergett a kurva, majd hogy meg nem fagyott.
 Úgy kellett! magam is nagyon bosszankodtam,
 Mégis a kacajtól meg nem tartózkodtam,
 Mikor kocsisunkat négyen körbe vették.
 Futni akart Jancsi, de nem eresztették:
 A fél sarkantyúja akadt a szoknyába,
 S Kalárral együtt zuhé a csávéba.
 Ecse úr hajdója éppen ott pipázott,
 Mellé suhan két fraj, s mikor nem vígyázott,
 Szájából az égő pipát kitekerték,
 S Uram, még a *Pámpám*⁶⁴ farka alá verték!
 Ne hagyja ked magát, pajtás, felkiáltok,
 Ti is az emberből csúfot mért csináltok?
 E szómra egyikhez a kostökönt csapja;
 A másikat pedig futtába megkapja,
 S úgy szúrja farába a nyúl-ispékelőt,
 Hogy most is keresik a nyúl-ispékelőt. -
 Míg Ferkó egy lészán pihenteti magát,
 Kettémetszik lopva a gatyamadzagát.
 Pakolj, Ferkó! kiált a dévaj nenzetség:
 Talpra ugrik Ferkó; s bezzeg volt neveltség!
 Egy külföldi tarka ánginba öltözött
Francia pázsi volt itt a többek között,
 E' tett nagy zavarást itt a fejérnéppel,
 Új módit kapatott, főképpen a széppel.
 Ritka olly szobalyány, frizérozó s dajka,
 Hogy ne jutott volna néki kalamajka,⁶⁵
 Tán nem is maradtak itt már olyan frajok,
 Kiknek e pázsival ne lett volna bajok.
 Tens Uram! nem tudom, ki tart ilyen pázsit,
 Nem szeretem benne azt a nagy kurázsit.
 Ragadós a módi, kivált ha francia,

⁶⁴ PÁMPÁM nevű pudlija volt Somogyban egy uraságnak, kinek házában esméretségben voltam. Furcsa kutya volt!
 Fies nobilium tu quoque PUDLIUM,
 Me dicente. - - -

HORATIUS

[Megzengtek, s a neved majd a nemes kutyák közt él...]

⁶⁵ A KALAMAJKA egy szőrből való fényes materia, melyet kivált régi magyarjaink mentebéllésnek viseltek.

Pedig a magyarnak árt az ő módija.
Most ugyan még kinn jár a cselédszobában:
De hátha kedvre kap benn is a szálában?” -
„Jól van, Gergő! jól van, de a tűz hogy esett?” -
„Elmondom, méltassék várni egy keveset.
Már semmi csendesség nem volt a szobában,
Állt a patália kint is a konyhában.
Már a legénység is nékidühödt, mordúlt,
Egyszóval a kastély fenékkal felfordult.
Azt mondják, - de arról aláson követem,
Nem voltam ott, reá meg nem esküdhetem -
Mondják, gyertyát vagy mit akartak gyújtani,
Vagy ami kis tűz volt, azt is eloltani.
Nem tudom, nem láttam; elég az hozzája,
Azt mondják, kiégett a Lízi szoknyája.
Sikóltott, szoknyáját rázta a dévaj szűz,
Egymást érte, szintúgy hullott rólla a tűz.
Ráesett egy parázs a *Pámpám* hátára,
Kifutott ordítva, s ráment a szénára.
Meggyúladt a széna! - Laci szerencsére
Ott feküdt, és álom nem jött a szemére:
Látja, hogy mellette a tűz lángot vetett;
Valami baja volt, mindjárt nem kelhetett.
Kicsapott már a láng: lármát kiáltottunk:
De ő elóltotta, míg vízért futottunk.
Megszűnt a tűz, mire mi elértünk oda:
Kijött Laci és még - Náni, vagy kicsoda.”

E szókra az urak s dámák kacagának.
Némellyek Gergővel így is tréfálának:
„Bizony, Gergő! a tűz már nagyon láttatott,
Mégis, a jó Laci jó, hogy nem alhatott.
S ekképpen a tüzet hamar mególthatta;
De tudod-e, Gergő! ki distrahálhatta?”
E tréfára Gergő így felelt valódi
Orcával: „Az ollyast vizsgálni nem módi!
Az illy kérdést tartom igen helytelennek,
Elég, hogy elaludt a tűz, hál' Istennek!
Hát a Tens Urak is és Tens Asszonyságok,
Mikor utóléri az álmatlanságok,
Nem szereznek társat mindjárt distrahálni?
S szabad-é azt osztán másoknak vizsgálni?
Az illy kérdést tartom igen helytelennek:
Elég, hogy elaludt a tűz: hál' Istennek!” -
Mindnyájan kacagtak e feleletére,
Hihető, jól reá talált a bibére.
Egymást közt sok furcsa tréfára fakadtak:
S az öreg szolgának egy pohár bort adtak.

Szinte helyreállott volna a csendesség,
 S meglett volna köztök a kívánt békesség;
 A dámák szüntetni kezdték haragjokat,
 Nem bántván Carnevált s a gavallérokat:
 De - - éj igazán, hogy a háborúságba,
 Melly Trójától fogva esett a világba,
 Csak belé kell jönni mindég a dámának! -
 Most is a' lett oka az új galibának.
 Egy nimfa,⁶⁶ kit Virgil s utánna mindenek
 Ollyan irtóztató formában festenek,
 Holott, habár néha rémülést hoz is ránk,
 De sokszor angyali orcával jön hozzánk;
 Egy nimfa, ki *Kozma* zengő trombitával,
 Repülő szárnyakkal és felfűtt pofával
 Festett rozsólisos szalmás üvegére,
 Egy *Fama-Volatot* tévén címerére;⁶⁷
 Egy nimfa, ki Virgil paraszt idejébe
 Maga hordta a hírt a világ fülébe,
 De most nála bérért szolgálnak, mint úrnál,
 A *Novella*, *Zeitung*, *Gazetta* és *Journál*.⁶⁸
 Egy nimfa - de ki ne esmérné *miss Fámát*? -
 Újabb zendülésbe hozott minden dámát,
 Mivel elhírlélé a bálban egyszerre,
 (Hihető, hogy Éris vette őtet erre)
 Elhírlélé, mondom, hogy hallván mindenek
 Carnevál ittlétét, rá felzendültenek,
 Hogy nincs ollyan ember, ki rá nem neheztel,
 Mivel illyen kurta fársáanggal ereszt el,
 Amellyben így felsült mindennek a kényje,
 Kinek a szíve fáj, kinek az erszényje.
 Ihon a *tislér céh* hijába fárada,
 Mivel a sok bölcső mind nyakán marada;
 Alig van kenyere s fűtője szegénynek,
 Pedig hetibért is fizet a legénynek.
 Sok szegény varrónék jó bízodalomra
 Megvarrtak húsz-harminc főkötőt potomra;
 Ötöt ha eladtak hat-hét forintjával -
 S még most is adósok a tintuk árrával.
 Majd minden kalmárok bankrótokká lettek,
 Akik sok jegyruhát előre megvettek.

⁶⁶ EGY NIMFA, KIT VIRGIL s a többi. Lásd Aeneis Liber IV. versus 174. sqq.

⁶⁷ Hogy a literatúrában még a rozsólisos butellára is kell citálni. Vide sic:

Rosolio di aqua d'oro, all'insequa della
 Fenice in Bologna.

MICHAEL KOZMA. FAMA VOLAT.

- In Bologna: pedig Kozma Mihály, míg élt, budai rozsólisos görög volt. -

⁶⁸ A NOVELLA, ZEITUNG, GAZETTA ÉS JOURNÁL mind olasz, francia és német nevei az újságleveleknek.

Így jár a szűcs, szabó s minden mesterember,
Kiket jó haszonnal biztatott december.
Kiváltt a cigányok, a szegény cigányok
Fájlalják, hogy itthonn vesztek a leányok,
Minthogy rá nem szokván kaszára, kapára,
Támaszkodnak csupán a más lagzijára.
Hát az a sok lezsák eszemiszom pajtás,
Kiknek csak a tánc kell és a kancsóhajtás,
Kik ha tivornyázó házat nem találnak,
Életnek sem tartják: ugyan mit csinálnak?
Hol él most sok szegény svalér⁶⁹ e nagy télben?
Aki bablevest is alig kaphat délben;
Mert sem uramöcsém nem tarthat most sok bált.
Sem asszony-húgomhoz leánykérő nem szállt,
Pedig csak olly helyen néha jóllakhatott,
S a két lovacska is abrakot kaphatott.
Sőt még a papság is haragszik reája,
Mivelhogy az idén kevés a *stólája*.

Ezt hírlelvén Fáma s több ilyen formákat,
Ismét zűrzavarba hozta a dámákat.
Dorottya gondolván, hogy majd mellé állnak
Ezek is, és feltett céljában szolgálnak:
Nyúgovó vitézit ismét felzendíté,
S holnapra egy újabb csatához készíté.
Orsolyát, Rebekát s a több vezéreket
Feleszelte, miként rendeljék népeket,
S majd mikor az ifjú urak lefekszenek,
Vélek s Carnevállal mitévők légyenek. -
Mert már a hajnali kakasszó is hallott,
Szökült már a hideg setétség, s pitymallott.
Megfordúlt a Göncöl szekere tengelye,
S a késő álomnak eljött az ideje;
A lankadt gavallér rikácsolt a torkán,
Pislogott a dáma, mint a vén boszorkán.

De - midőn már éppen fekünni készültek,
Egy új tűneményen mindnyájan elhültek.
Amint a harmatos rózsákba öltözött
Hajnal már feltetszett a csillagok között,
S erőt vévén a már szendergő éjtszakán,
Bésütött a szála keletső⁷⁰ ablakán:
A gyertyák nyomorúlt fényje halványodott,

⁶⁹ SVALÍR vagy Svalje, franciául Chevalier, gavallér. Ritter, nemes vagy nemeskedő.

⁷⁰ KELETSŐ vagy napkeletső; keleti vagy napkeleti. Így ejtik ezt néhol magyar hazánkban, és ítéletem szerint nagyon helyesen. Valamint ezekből: *túl, innen, vég, hátul, elől* vagy *elő, utól, közép* s a többi ezen szók jönnek: *tűlső, innesső, végső, hátulsó, első, utolsó, középső* s a többi úgy nem tudom, mi okon lehetne kicsúfolni azon helyéseket, amellyeknél szokásban vagy az *északsó, napkeletső, délső, napnyugotsó* termináció? Kivált hogy a *só* és *ső* suffixumok mindég helyet jelentő szóhoz ragasztódnak.

Tükör, fal és edény öszverózsásodott.
A gyönyörű Foszfor⁷¹ ezüst világával
Játszott a bíborba borúlt ég aljával,
S a hó fejér egén elszórá azokat
A ragyogó, kisdéd hajnalcsillagokat.
Úgy tetszett, hogy mintha lassú zengzetek is
Jöttek volna onnan, - s valóba jöttek is;
Mert egy-két perc múlva mindjárt a mennyei
Karoznak hallattak érdes *koncertjei*,
Mellyre az érzékenyszívek megolvadtak,
Repestek a velők vagy elandalodtak.
Örült minden lélek, s örömét mutatta,
Örült, s örömének okát nem tudhatta.
Már a földi fénynél pompásabb világgal
Borúlt el a szála s díszlett méltósággal,
Már a fél-felébredt szellők által hozott
Gángesi kellemes szagtól illatozott:
Midőn egy tündöklő felhő behempereg,
Gombolyagjain ül a szerelem-sereg.
Maga a nyájason mosolygó Citére⁷²
Ülvén diadalmi aranszekerére,
A hajnali pompás felhőből kiderül,
S előtte minden fény setétségbe merül.
Téjszín combján játszik nyilazó kis fija,
Kinek szemén tűz van, száján ambrózia.
A felhőnek, mintegy mennyei pázsitnak,
Hajlásin friss rózsák és jácintok nyitnak,
Mellyek Citerének egy mosolygására
Teremnek a hattyúk lábának nyomára,
S rajtok a tetszetes gráciák táncolnak,
Midőn ezer apró szerelmek lantolnak.
Édes ígézésnek, másnak nevezzem-é
Azt, melly közönséges, és mind a két nemé,
Mikor ők Citére eljöttét érzik,
Sokan ezt hatodik érzésnek nevezik.
Elég, hogy mind az öt érzés részt vesz ebben,
Részt, és semmiben sem vesz érzékenyebben.

Ezt érzé minden szív most is, míg végtére
Így szólt az életet lehellő Citére:
„Halandó szép nimfák! élő templomaim,
Kikben temjéneznék hév indulataim,
Ti, kiknek szemében élet és kedv játszik,
Orcátokon saját képvonásom látszik,
Ti, kik lecsaljátok mennyből a vígságot,
Hogy paradicsommá tégye e világot,

⁷¹ FOSZFOR, görögül Phosphorus, deákul Lucifer, magyarul hajnalcsillag. Lásd az első könyvben.

⁷² CITÉRE, görögül Cythere, deákul Vénus, a szerelem istenasszonya, ki hattyúkon jár.

Halandó nimfáim! lejttem hozzátok,
 Hogy végezésemnek törvényét halljátok. -
 Az az istenasszony, Cítére, én vagyok,
 Akinek áldoznak szegények és nagyok,
 Ki előtt a király kihág trónusából,
 Büszke felségéből s bíbor ruhájából;
 Kit jóltévőjének szöllongat szívében
 A hideg vérű bölcs kedvesse ölében,
 Ki jó órát tészek néha a vénnek is
 S a mindennek szűkét látó szegénynek is,
 Ki áldott békóban tartom a szíveket,
 S kedves áldozatra szorítom ezeket.
 Még a *hiéna*⁷³ is, bár szeme szikrádzik,
 Foga vérbe fered, nékem megjuhádzik.
 Elöttem a *lajhár*⁷⁴ friss játékot tészem,
 S e leglomhább állat vidám s virgonc lészen.
 Béborítom a nagy *balénát*⁷⁵ lángokba,
 S párt keres a fagyos grönlandi habokba.
 Béonthetem tüzem egy férgecskébe is,
 Bár kicsiny a szíve, s hideg a vére is.
 Sőt bogaracska nősz másik bogaracskán,
 Sok millió nemzik fiat egy fogacskán.
 Egyszóval, nincs állat, mellyben tűz nem érzik;
 Sőt ezt a nem mozgó plánták⁷⁶ is mind érzik;

⁷³ A HIÉNA egy kegyetlen állat, melyet soha tökéletesen meg nem szelídíthetni. Irtózva kell olvasni, amiket erről az állatról írnak az utazók és természetvizsgálók; aki magyar olvasóim közül a hiénáról keveset vagy éppen semmit sem tud, ne múlassa el megolvasni, amit RAFF után felőle beszéll tiszteletes FÁBIÁN József úr a *Természeti históriának* (Veszprém, 1799. n. 8.) 497. és 498. lapján.

⁷⁴ LAJHÁR, Földi és Fábán elnevezések után az a minden állatok közt legtúnyább, legassúbb és legostobább négylábú állatocska, melly görögül *bradypus*, deákul *ignavus* vagy *tardigradus*, franciául *paresseux*, németül *Faulthier*, az amerikaiaknál pedig a maga sipitnya szavairól AI nevet visel. Minthogy ennek természetét is járatlan olvasóim magyar könyvből is megtanulhatják, útasítom őket az említett Históriájára FÁBIÁN úrnak a 604-606. lap. Vessék egybe ezzel a FÖLDI jegyzését is, melyet a *Természeti Históriának* (Pozsony. 1801. 8.) 55-dik lapján tészem, Blumenbach után. Megnézhetni *Johann Friedrich BLUMENBACH'S Handbuch der Naturgeschichte*. IV-te Auflage, Göttingen 1799. 8. Seite 72.

⁷⁵ A BALÉNA legnagyobb neme a cethalaknak, sőt a legnagyobb állat a mi földünk kerektségén; mert 10-15 öl van a hosszúsága, s általában van a teste százannyi temérdekségű, mint a mi ökreinké. Terem az északi és déli Óceánuson; legielesben pedig az északi pólus felé hajló, kietlen Grönlandiának környékén. - Ennek is egész formáját, természetét és fogása módját megolvashatni *Földinél* 108. és 109. lap., hosszasan pedig *Fábán Raffjának* 589. lapjától egészen az 599. lapig.

⁷⁶ Hogy a PLÁNTÁK is szaporodnak, s magvaikból hasonló fajtát tenyésztetnek, azt a paraszt ember is tudja. Hanem, hogy erre a tenyésztésre szintűgy a plántákban is *hím* és *nőstény nemet* állított elő a természet, mint az élő állatokban, azt már nem tudja minden ember. A régi bölcssek valamennyicskére sajdították ezt a dolgot; de világosan és határozottan legelőször MILLINGTON nevű anglus írt a plántáknak nembeli különbségekről. Ő pedig élt a XVII-dik század végén. - A növények nemzörészei a virágban vagnak. Itt az én verseimnek megértésére elég ennyit tudni; hosszabban ennek fejtegetésébe ilyen helyen nem bocsátkozhatom.

A pompás *pálmának*, a silány *penésznek*⁷⁷
 Fajtái mind az én híremmel tenyésznek.
 Én hozom az ifjú rózsát bíbor színbe
 És a liliomot tiszta muszelinbe;
 Hogy így lakadalmi öltözetben, szépen
 Fogadják el Zefir csókját mátkaképpen.
 Énáltalam élnek s magzanak mindenek,
 Nálam nélkül minden dologok kietlenek.
 Citére vagyok én: ti is mind esmértek;
 Bár szájjal titkoltok, de szívvel dicsértek. -
 Most pedig közzétek jöttem olyan véggel,
 Hogy felváltsam a múlt lármát békességgel;
 Hogy kívánt örömet hozzak le azoknak,
 Kik nyomorúságot képzelnek magoknak;
 És hogy a sok bút, bajt, panaszt eltérítsem,
 S köztetek hatalmam s nevem dicsőítsem.
 Mivel tehát főként azon aggódtatok
 S haddal Carneválra azért támadtatok,
 Hogy kurta a fársáng ebb' az esztendőbe,
 Hosszabbra szabatom azt is a jövőbe.
 Előre titeket assecurállak is,
 Hogy nagyobb divatja lesz a lagzinak is;
 Megvőlegényellik árva nyoszolyátok,
 S éh leányságtokat dosztig tarthatjátok.
 És azok az ifjak, kik most csekély tűzzel
 Láttatnak traktálni akármellyik szűzzel,
 Jövő idén, mintha nem is ők volnának,
 Úgy nekidühödnek ők is a dámának.
 Mert fiamnak, kit most hintóm oldalánál
 Nyilat köszörülni láttok a fáklyánál,
 Fiamnak meghagyom, hogy minek utánna
 Letett már a nyílról mind Márs, mind Diánna,
 S *frater Schwartztól* fogva⁷⁸ ezek az istenek
 Kézív helyett puskát, flintát szerzettenek:
 Hányja el nyilait, tegzét, számszeriját,
 Tanúlja meg ő is az artillériát;
 Rakja körül övét apró mordályokkal,

⁷⁷ A PÁLMA legelső és legszebb, nemesebb, pompásabb neme a plántáknak; a PENÉSZ pedig legutolsó s legsilányabb. Erről méltó lesz tanulatlan olvasóimat a hely szűk vóltához képest megvilágosítani. Azt gondolja a természetet nem esmérő ember, hogy a penész csak valami rusnya por és pelyhes nyálkasság, melly a romlásnak és rothadásnak következése: holott mindaz, ami nekünk ilyennek látszik, egynehány ezer apró plántákból öszvecsoportozott erdőcske, amellynek gyökerei, szárai, ágai, virági és magvai vagynak, s amellyet jó nagyító üvegen szemlélni kibeszélhetetlen gyönyörűség. Ha feketedni kezd, jele, hogy megérett, s már veszni tér. Többnyire hamar felnő (nyáron 1-2 óra alatt, ha nedvességet, meleget s rekedt levegőt kaphat), de némely nemesi esztendőszámra is eltartnak. Van pedig, amint a természetírók számlálják, 15 faja, melly fajok közül némelyiknek egyes szára van, némelyiknek ágas-bogas, hata tartós, kilence múltólág való. Nemi neve Linnénél *mucor* és tartozik a *gombák* rendjébe.

⁷⁸ SCHWARTZ *Berchtoldot* tartják a puskapor első feltalálójának - Európában. Élt ő a XIII-dik században: freyburgi fi volt és franciscanus barát.

S lőjje az ifjaknak szíveit azokkal;
 Sőt akiknek nagyon kemény a zúzzájok,
 Baka-mangaléttal lövöldözzön rájjok;
 Vágott golyóbissal, tirolisi struccal
 Szálljon szembe holmi makacsabb kuruccal.
 Annyi lesz a sebhedt minden palotában,
 Mint az invalidus katonák házában.
 De mégis, ha látom, hogy a lövöldözött
 Szívek sem keresnek írt a dámák között,
 Vagy pedig sebjeiket titkon gyógyíttatják,
 És a leánykérést mind csak elmúlatják:
 Béhozom szokásba (sok már csinálja is),
 Hogy legényt megkérni merjen a dáma is.
 És ha a legénység mégis durva lenne,
 S a kérő leányhoz hozzája nem menne:
 Lehozom az égből *Júnó*⁷⁹ virágjának
 Magvait, s kiosztom minden leánykának;
 Tudom, hogy lábrakap a dáma-világban
 Jobban, mint a krumpli már Magyarországon.
 Addig is, mivelhogy a leányéletnek
 Legnagyobb úalmát a párták tétetnek:
 Kimennek szokásból lassanként azok is,
 Sőt lányfővel járnak még az asszonyok is,
 Itt van egy fő nimfám, ki a nagy világban,
 A mai dámák közt lábra kelt hívságban
 Mindenhatóságát olly nagyra terjeszti,
 Hogy a fél világnak könnyen esztét veszti.
 Ő az, ki a régi nemzeti ruhákat
 Paraszttá, és korccsá teszi a dámákat.
 Ő az, ki azokat rakja több formába,
 Mint ami van Ovid *Metamorfózzába*;
 Úgyhogy a dámákról meg tudnád magát is
 Tanúlni a *Linné* Históriaját is.
 Állj meg bár, ne tovább egy fertályóránál,
 Bécsben a Szent István öreg templománál:
 Látsz ott buffánmedvét, tüskés sündisznókat,
 Mesterséges hangon csivogó rigókat,
 Vannak nyaktekercsek, puffadt pellikánok,
 Barázdabillegők, sleppfarkú fácánok,
 Van ott ölni-tanult baziliszkus szeme
 S kivált a lepkének mindenféle neme:

⁷⁹ JUNO, amint Ovidius beszéli, magtalan lévén, Jupiter a maga fejében a fegyveres Minervát foganta, kit osztán a Vulkánus kalapáccsa szabadítja ki onnan. Ezen bámulván Juno s hasonló páratlan nemzésre törekedvén, elindult az öreg Oceánhoz, hogy tőle tanácsot kérjen afelől, mi móddal lehetne neki is férjfi nélkül gyermeke. Ez útjában elfáradván, betér Flórához s közli vele szándékát. Flóra a kertjébe viszi ötét, egy VIRÁGOT mutat neki, amellyet ha csak úja végével érintene is, azonnal fogadna méhében. Úgy is lett: és Mársot szülte, a hadak istenét. - Más alkalmatossággal, midőn Jupiter asztalánál vendégségben ült, jól talált lakni mezei salátával, s azonnal megterhesedett. Ebből szülte a hasonlíthatatlan szépségű Hébét, az ifjúság istenasszonyát s istenek pohárnoknőjét. - Csudálatos költemény ez, holott a salátának vizes és hideg természete mind a két nemet meddővé teszi!

Mindezek a módi nimfa teremtvényi,
 S a kipallérozott hívság leleményi.
 Ő a találója Auszugnak, kontónak,
 Ő oka számtalan konfiskációnak,
 Ő teremt a földön galánt szegényeket,
*Donna Olimpiát, báró von Nichtseket,*⁸⁰
 Ő az, ki lelkezdven sokszor csak egy kényen
 Henryélő stucceren, egy borbélylegényen;
 Mindjárt sok grófocskák *modernjéhez* állnak,
 Sőt a deákok is abban koledálnak.
 Ő tette Párizst is e szép bolondságon
 Királynéva hajban szinte fél világon.
 E nagy nimfa által a dáma felkapja,
 Hogy csak patyolatja légyen vagy kalapja,
 Hogy az asszonyok is lyánfővel járjanak,
 S még a falukon is erre rászokjanak. -
 Légyetek hát jövő fársángig békével,
 S elégedjete meg Vénus végzésével.”

Ezt mondván, nyájason mosolyga feléjek
 S éltető örömet lehelle beléjek.
 A *gráciák* pedig, óldott övezettel,
 Reájok pillantván édes tekintettel.
 A kellemességnek s élvény⁸¹ ifjúságnak
 Hajnalló felhőjén a hintóhoz hágnak,
 S annak zsámolyánál így szólla *Thália*,
 Thália, a köztök legdelibb grácia:
 „Szépek! ajándékot tőlünk is végyetek,
 Hogy e jeles napról megemlékezzetek.
 Termetetek deli, orcátok kellemes,
 Szívetek érzékeny, és elmétek nemes,
 Szemetek tűz légyen, rózsá ajakotok,
 Hulló hó kebletek, muskotály csókotok;
 Vén, komor, formátlan ne légyen köztetek:
 Egyszóval mihozzánk hasonlóké légyetek.”

⁸⁰ DONNA OLYMPIA, egy nagy familiából való, de szegény és büszke spanyol úriasszony a HOLBERG egyik vígjátékába. BÁRÓ von NICHTS a németeknél olyanforma szólás, mint magyarul a Sohonnai vagy Semmiházy uraság.

⁸¹ ÉLVÉNY, deákul *vivax*, olaszul, franciául *vivace*, németül *lebhaft*. Ellenkező jelentésű azzal, hogy *halovány*, *halvány*. A deáknál ezek a grádusok vagynak: *vivens*, *vivus*, *vividius*, *vivax*; az olaszoknál szint ezek; a franciáknál *vivant*, *viabile*, *vif*, *vivace*: a németnél *lebend*, *lebendig*, *lebhaft*. Nyelvünkben még eddig csak e két szót gyomroztuk: *élő* és *eleven*. Ha azt akarjuk, hogy jövőben a tudományokban, muzsikában, képírásban előbb menjünk: sok szavakra s meghatározott értelműekre kell szert tennünk. Ama két régi szónkhoz hadd járuljon hát hozzá az *élvény*, melly ellen semmit az új vóltán kívül nem vethetni. Ha jól emlékezem, BENKŐ úr valahol ilyenformát akar az *élénk* szóval kitenni. Nagyon helyesen! valamint *fél* gyökértől *félénk*, úgy *él* gyökértől *élénk* jön. Ezt is adjuk a többihez, s nekünk is négy grádusú szavunk lesz az élet ideájára, mint az itt előhozott nemzeteknek. - Aki az új szokat nem tűrheti, mondjon le az új ideákról is. Elég tágas a Caspium homokpusztája! Ott életében nem hall egy új szót is!

E szókra a felhő őket béteríté,
Tetszetes ifjakká tevé s megszépíté.
Ezért olly gyönyörűk a Somogy dámái,
Mert ők a gráciák igaz kópiái.

Dorottya leveté a vénség szőnyegét,
Mint a kígyó szokta téli lebernyegét.⁸²
Bételének gyenge hússal agg ráncai,
Kinövének mind a harminckét fogai,
Felderült ajakán friss rózsák nyitának,
Szemein idegen lángok lobbanának,
Ősz haja töndöklő bársonnyá barnúlna;
Szíve benn repesett, teste megújúlna:
Egyszóval belőle - csudáltam magam is -
Delibb dáma válék, mintsem Szemiramis.
Kerekded fara is úgy domboroda ki,
Mintha birsalmából harapták volna ki.

De már a lángok is éppen látszatának,
Mellyeket az égi lovak fűvallának;
Szikrádzott a napnak rúdja a föld felett,
Tűzbe, lángba borúlt az egész napkelet.
Eltűnván a halvány hajnalcsillag szinte:
Népének Citére elkészülőt inte;
Fel is kerekedvén hattyú hintájába,
Fénybe hagyott mindent és ámbróziába. -
De *Ámor*, a szép fény s illat közepéből,
Kiválasztván egypár nyilat a tegzéből,
Ráteszi keményen elhúzott íjjára -
S ellövi Oporra s a *szép Dorottyára*.
Dorottya Oporral mindjárt kezét csapott:
Levágatta tulkát, s hívatta a papot.

.oOo.

⁸² Amelly régi bőrét a kígyó tavasszal elveti, az felette vékony, halovány és lenge: a LEBERNYEG ilyen ruhát jelent a magyaroknál; példának okáért a rongyos, kopott, vékony, szélszűrő köpönyeget lebernyegnek csúfoljuk. Deákül és görögül ez a kígyóhártya *syphar* és *leberis*, ahonnan az a példabeszéd is van: *nudior leberide*: nem jön-e hát ez a *leberis* magyar nyelven *lebernyegnek*?